

UIT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Helsevitenskapelig fakultet, RKBU Nord

Bekymringsmeldinger fra barnehager

Hvilke forhold i omsorgssituasjonen til barn i alderen 0-3 år skaper bekymring hos ansatte i barnehager- og hva er styrende i deres vurderinger av hva som skal meldes til barnevernet

Annie Halvorsen

Masteroppgave i barnevern Juni 2016

Veileder: Børge Mathiassen

Bi veileder: Stein Erik Ulvund

Forord

Med denne masteroppgaven markeres avslutningen på et to års engasjerende og krevende studie som ble startet i 2014. Gjennom disse årene har jeg møtt mange mennesker som har gjort studiehverdagen min spennende. Jeg har vært deltakende i to klasser, og flere grupper, og jeg ønsker å takke hver og en av dere engasjerte studenter og forelesere. Det har vært en spennende reise ta sammen med dere. Alle mine tidligere kollegaer på foreldre/barn avdelingen ved Sollia barne og familiesenter fortjener og å bli nevnt. Uten den erfaringen og kunnskapen jeg har fått i arbeidet sammen med dere hadde ikke dette vært mulig. At avdelingen nå er borte, ser jeg på som et stort tap.

Det er også nødvendig med en takk til mine nåværende kollegaer og ledere i Vesterålen Barnevern. Uten deres positivitet og fleksibilitet i arbeidshverdagen hadde det heller ikke vært mulig å fullføre dette studiet.

Jeg vil og rette en stor takk til informantene, som tok seg tid i en hektisk hverdag til å møte meg. Dere har gitt meg et uvurderlig innsyn i deres arbeid med de minste barna.

I løpet av arbeidet med min masteroppgave ble det nødvendig med endringer i forhold til veileder på oppgaven. I denne sammenhengen ønsker jeg å takke emneansvarlig Astrid Strandbu for god støtte og hjelp i prosessen. Bi veileder Stein Erik Ulvund for prioriteringer og god veiledning på et kritisk punkt i arbeidet. Dere hjelp meg å beholde troen på problemstillingen min. Og en stor takk til min veileder Børge Mathiassen for god og intensiv hjelp og veiledning i siste innspurten. Dette hadde ikke blitt fullført uten dere!

Så til slutt vil jeg rette en stor takk til mine foreldre, min samboer Magnus og våre tre flotte døtre Sandra, Martine og Tora. Dere har levd en lang periode nå med en fraværende datter, samboer og mamma. Nå ser jeg virkelig frem til bedre tid og flere muligheter til å være i positivt samspill med dere! Takk til dere alle for at dere har holdt ut med meg i denne tiden!

Sammendrag

Bakgrunnen for denne undersøkelsen er at barnehager står for svært få av de bekymringsmeldingene som kommer inn til barnevernet (Statistisk sentralbyrå, 2014). Dette gjelder spesielt barn i alderen 0-3 år. Det er stilt spørsmålsteget ved hva som kan være årsakene til dette, når man vet at 9 av 10 barn i alderen 1-5 år går i barnehage. Dette skulle gi barnehagen unike muligheter til å fange opp barn som ikke får dekket sine grunnleggende omsorgsbehov, og dermed dekket sine rettigheter (Barnekonvensjonen, 1989).

I denne oppgaven har problemstillingen vært hvilke forhold ved omsorgssituasjonen til barn i alderen 0-3 år er det som skaper bekymring hos ansatte i barnehager - og hva er det som er styrende i deres vurderinger av hva som skal meldes til barnevernet.

Formålet med undersøkelsen har vært å øke kunnskapene om hva som ligger bak den lave frekvensen av barnehagens bekymringsmeldinger til barnevernet for barn i alderen 0-3 år. Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2006) gir førskolelæreren og styreren et stort ansvar for å følge opp barnehagens samfunnsansvar. Det er derfor viktig å få økt innsikt i hvilke erfaringer og opplevelser førskolelærere og styrere har i forhold til disse temaene

Det har vært benyttet kvalitativ metode for å belyse problemstillingen. Et semistrukturert intervju har vært benyttet for innhenting av data. Utvalget har bestått av fem styrere og pedagogiske ledere i en mellomstor kommune. Datamaterialet ble tolket etter en metode kalt systematisk tekstkondensering. Dette er en modifisert fenomenologisk analyse, av Malterud(2008).

Resultatene fra intervjuene viste at det i hovedsak var det følgende faktorer som skapte bekymringer for de minste barna blant de som arbeider i barnehagene:

- Dårlig hygiene og barn som fremsto som ustelt og slitent
- Barn som hadde lite klær og utstyr i barnehagen
- Observasjoner av synlige merker på kroppen til barnet
- Barn som virker engstelige og/eller vegrer seg for stell
- Barn som utfordrer personalets grenser, utagerer eller gråter mye var de faktorene som ble nevnt av informantene

Noen av informantene uttalte også at barnas tilknytningsatferd kunne skape bekymringer hos dem.

Følgende faktorer var felles i informantenes vurderinger av hva som burde meldes til barnevernet:

- Dersom foreldrene har gode forklaringer og/eller deler barnehagens bekymringer, reduseres sjansene for at barnehagen vil melde om bekymring til barnevernet.
- Foreldrenes muligheter til å ta barnet ut av barnehagen. Barnehagen risikerer at verdifull til for barnet går, og at de kan miste kontrollen over situasjonen til barnet.
- Barnehagen sitt hensyn til foreldrene. Barnehagen tar hensyn til at dersom de melder om bekymring til barnevernet, vil foreldrene havne i en særdeles vanskelig situasjon
- Vanskeligheter med å vurdere hva som er bekymringsfull atferd og hva som er aldersadekvat atferd hos barn i alderen 0-3 år hos barna

Kun en av informantene beskrev at systematiske observasjoner av barnets atferd, samspillsferdigheter og foreldrenes ferdigheter var en viktige faktorer i deres vurderinger av hva som skulle meldes til barnevernet.

Resultatet fra denne undersøkelsen sammenfaller i stor grad med tidligere undersøkelser. En viktig forskjell, som kan bidra til å forklare den spesielt lave meldingsfrekvensen i forhold til sped- og småbarn er nok de forskjellene mellom normalfungering og skjevutvikling hos barna i denne alderen. Dette ser ut til å skape noe større usikkerhet hos barnehagepersonalet i forhold til om de skal melde om bekymringer til barnevernet eller ikke

Observasjoner og kartlegginger av sped- og småbarn og deres vansker er spesialisert kunnskap, som ikke mange i barnehage eller barnevern innehar. Det leder til et spørsmål i forhold til om dette bør være en kompetansehevingsområde fremover. Målet med et slikt tiltak vil være å sikre at sped og småbarn i risiko for skjevutvikling får hensiktsmessig hjelp, før vansker får manifestert seg.

Stikkord: Barnehage, Barnevernstjenesten, Bekymringsmelding, Sped- og småbarn, Kvalitative metoder.

Abstract

This is a study that sheds some light upon the following research questions: Which aspects of the care situation for children aged between 0-3 years creates concerns among employees in kindergarten- and what are significant factors in their assessments of whether to report to the Child Protection Services.

In this study the research question has been which aspects of the care situation of children aged 0-3 years causes concerns among the kindergarten staff – and what is governing in their assessments of whether to report to the Child Protection Services. The background for this study is the fact that kindergarten account for only a few of the reports of concern coming into Child Protection Services (Statistics Norway, 2014). This is especially regarding the children aged between 0- 3 years. There have been raised questions regarding what could be the reasons for this, since it's a known fact that nine out of ten children aged from one to five years attend kindergarten for several hours a day. This should give the kindergarten a unique opportunity to discover which children who isn't getting their basic rights fulfilled (CRC, 1989).

The purpose of this study is to increase knowledge about what lies behind the low number of reports of concern directed toward the youngest children. Rammeplanen (Kindergarten regulations of 2006 in Norway) (2006) gives the preschool teachers and managers a big responsibility in regard to the preschools social responsibility. It is therefore interesting to get more insight on what might create concerns for the youngest children, and their experiences in relation to these topics

To investigate these questions, qualitative methods were applied. Semi-structured interviews were chosen to collect data. The interview were conducted with a selection of five informants from kindergartens in a medium-sized municipality. The collected data were interpreted by a method called systematic text condensation. This is a modified phenomenological analysis of Malterud (2008). Essentially, it was these factors that could cause concerns regarding the youngest children:

- Poor hygiene; child appears to be untidy and tired
- The child does not have sufficient clothing and equipment
- Visible marks on the child's body

- The child seems fearful or reluctant in care situations
- The child challenge boundaries, act out, and cries a lot.

Some informants also stated that children's attachment behavior could create concerns with them.

The following factors were common in the informants' assessments of what should be reported to Child Protection Services.

- Parents' understanding of the situations. If the parents have reasonable explanations and share the preschool's concerns, the chances for the staff to report their concern to the child protection services is reduced
- Parents' opportunities to take the child out of preschool. This might create a risk of wasting valuable time for the child, and they might lose control over the child's situation
- Paying attention to that a report to The Child Protection Services will have a tremendous effect on the parents lives
- Difficulties in assessing what constitutes normal functioning at this age.

Only one of the informants described that systematic observations of the child's behavior and interaction with others were important factors in their assessments of what they should report to the Child Protection Services.

The result of this survey coincides largely with previous surveys. An important difference, which might help explain the particularly low rate of reports in relation to infants and young children, is the small differences between normal functioning and skewed development of children at this age. This appears to create some greater uncertainty among the staff in relation to whether they should report concerns to the Child Protection Services or not.

Observations and surveys of infants and toddlers and their difficulties are specialized knowledge, which not many in the preschool or the Child Protection Services possess. This leads to a question as to whether this competence should be increased. The aim would be to ensure that infants and young children at risk of skewed development get help before their problems manifest themselves.

Key words: Kindergarten, Child Protection Services, reports of concern, infants and young children, qualitative methods

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	1
1.1 Bakgrunn for tema	1
1.2 Barnets rettigheter	6
1.2.1 Det offentliges forpliktelser overfor barnet.....	6
1.2.2 Barnehagens plikter ved bekymring for et barn	7
1.2.3. Barnevernets plikter	8
1.2.4 Hva er en bekymring og en bekymringsmelding?.....	9
2.0 Problemstilling og begrensninger	10
2.1 Oppbygning av oppgaven	10
3.0 Forskningsmetode	10
3.1 Metodetilnærming	10
3.2 Semistrukturert intervju	11
3.3 Utvalg og utvalgskriterier	12
3.4 Arbeidet med å skaffe informanter	12
3.5 Utarbeidelse av intervjuguide	13
3.7 Egen rolle under forskning og intervju	16
3.8 Analyse av intervjuene	17
3.9 Reliabilitet, validitet og etiske refleksjoner	18
4.0 Teori og tidligere forskning	22
4.2 Barnehagens arbeidsprosess ved bekymringer for barn i barnehage	22
4.3 Personlige utfordringer ved mistanker om omsorgssvikt	23
4.4 Barnets utvikling og behov	25
4.5 Omsorgssvikt	25
4.6 Hvem er de minste barna	27
4.7 Barnets utvikling de første tre leveårene	27
4.7.1 Null til tre måneder.....	27
4.7.2 Tre til seks måneder	28
4.7.3 Seks til ni måneder.....	28
5.6.4 Ni til tolv måneder	29

4.7.5 Andre og tredje leveår	29
4.8 Tilknytningsteorien	30
4.9 Barnets bidrag til omsorgssituasjonen	32
4.10 Hva kan indikere at sped- og småbarn er i risiko for skjevutvikling	33
5.0 Resultater	35
5.1 Erfaringer med å melde bekymring til barnevernstjenesten	36
5.2 Hva skaper bekymring hos ansatte i barnehagene?.....	37
5.3 Vurderinger av hva som skal meldes til barnevernet.....	39
5.4 Erfaringer fra samarbeid med barnevernet.....	42
6 Diskusjon	44
6.1 Hva fører til bekymring hos ansatte i barnehager	44
6.1.1 Kort oppsummering av resultatet.....	44
6.1.2 Barnehagens arbeidsprosess.....	45
6.1.3 Personlige utfordringer ved mistanker om omsorgssvikt.....	46
6.1.4 Barnets utvikling	46
6.1.5 Tilknytningsteorien.....	49
6.1.6 Transaksjonsmodellen som grunnlag for forståelse.....	51
6.2 Barnehagepersonalets vurderinger av hva som skal meldes til barnevernet.....	53
6.2.1 Kort oppsummering av resultatet	53
6.2.2 Barnehagens arbeidsprosess.....	54
6.2.3 Personlige utfordringer ved bekymringer for omsorgssvikt.....	57
6.2.4 Barnets utvikling	58
6.2.5 Tilknytningsteorien.....	59
6.2.6. Transaksjonsmodellen som grunnlag for forståelse.....	60
7.0 Konklusjon	62
8.0 Referanseliste.....
Vedlegg 1 Informasjonsskriv
Vedlegg 2 Intervjuguide.....
Vedlegg 3 Dokumentasjon fra NSD.....

1.0 Innledning

Denne masteroppgaven vil handle om bekymringsmeldinger fra barnehagene til barnevernet vedrørende barn i alderen 0-3 år. En stor andel av barnebefolkningen i Norge begynner i barnehage før de er fylt tre år. Senere forskning innenfor utviklingspsykologien viser oss at sped- og småbarnsalderen er en spesiell periode. Det er i denne tiden barnet etablerer sine første relasjoner og utvikler sine evner til å regulere egne følelser og atferd. I disse prosessene er barnet avhengig av den ytre stimuleringen som barnet får i fra sine omsorgspersoner (Braarud, 2012 s.176). Dette fører til at barn i sped og småbarnsalderen som får en suboptimal omsorg vil kunne være påvirket av dette hele livsløpet. Dette har ført til at intervensjoner for sped- og småbarn har blitt et offentlig satsningsområde. (Barne,- likestillings og utviklingsdepartementet, 2012 s. 21). Ni av ti barn i alderen 1-5 år går i barnehage (Utdanningsdirektoratet, 2015). Dette gjør barnehagen til er en viktig arena for å fange opp barn som vokser opp under manglende omsorgsbetingelser.

I oppgaven har jeg undersøkt hvilke forhold ved omsorgssituasjonen som har skapt bekymring for de minste barna i barnehagen, og hva som var styrende i barnehagepersonalets vurderinger av hva som burde meldes til barnevernet.

1.1 Bakgrunn for tema

Denne oppgaven tar utgangspunkt i at alle barn i henhold til FNs konvensjon om barnets rettigheter 1989 om barns rettigheter har rett til en privat og offentlig omsorg som fremmer sunn utvikling, helse og trivsel.

Den gjeldende holdningen og forventningen i vårt samfunn er at barn skal bli ivaretatt av sin familie. Dessverre er det ikke alle familier som lever opp til samfunnets forventninger. På tross av lover og normer i samfunnet som er utarbeidet for å ivareta barns behov ser vi stadig eksempler på at foreldrene kan være skadelige og farlige for sine barn. Temaet er aktuelt og omtales ofte i media. Ett eksempel på dette er historien om gutten Jonas som ble omtalt i Aftenposten (Westerveld og Nipen, 2016). Jonas sin historie gjør stort inntrykk på de fleste. Han døde som ettåring, etter å ha vært utsatt for omsorgssvikt og mishandling hele sitt korte liv. Eksempler som dette kan indikere at det kan finnes barn rundt oss med like opplevelser i

bagasjen som de Jonas hadde. Siden så mange som 9 av 10 barn i alderen 1-5 år går i barnehage (Utdanningsdirektoratet, 2015) finnes nok flere av disse i barnehagene.

En stor andel av barnebefolkningen i Norge begynner i barnehage før de er fylt tre år. Det gjør at ansatte i barnehagene møter mange av de minste barna. Barnehagepersonalet er kan ha en viktig rolle i forhold til å oppdage barn som er utsatt for overgrep eller som har mangelfulle omsorgsbetingelser. Barnehagen er i en særstilling til å kunne fange opp barn som av ulike årsaker ikke har det bra (Øverlien og Sogn, 2007). Denne særstillingen er knyttet til flere forhold. Barnehagen er i besittelse av førskolelærere og personale som har grunnleggende kunnskap om barns utvikling. Ansatte i barnehagene er daglig i et tett samspill med barn mellom 1-5 år. Barnehagen skiller seg også ut fra andre institusjoner ved at den også har daglig kontakt også med barnas omsorgspersoner. Gjennom kunnskap og samarbeid med barn og foreldre skal barnehagen oppdage barna som har behov for hjelp og støtte fra barnevernet og offentlige instanser. Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2006) gir førskolelæreren et særlig ansvar for å ivareta denne viktige samfunnsoppgaven.

På tross av at barnehagen har en unik mulighet til å fange opp de barna som lever under skadelige omsorgsbetingelser, er barnehagene av de instansene som sjeldnest melder om bekymringer til barnevernet. Det er blant annet registrert at barnehagene melder sjeldnere enn naboer og foreldre selv. Kun fire prosent av meldingene til barnevernet er fra barnehagene (SSB, 2009c). I denne statistikken er barn definert som personer i mellom 0-18 år. Når man skiller ut barn i barnehagealder står barnehagene for 15 prosent av meldingene (Backe-Hansen, 2009 s.18). Dette tallet betraktes som også som lavt. Det har i flere år i mange sammenhenger blitt stilt spørsmål til hva som kan være årsaken til dette.

Etter en tid med mye oppmerksomhet rettet mot dette temaet, kan det skimtes en endring i dette forholdet. Tall fra Statistisk sentralbyrå viste at i 2014 var det en mulig positiv endring. I barnevernsstatistikken blir det beskrevet at barnehagene var meldende instans i seks prosent av alle innkommende meldinger. Av disse ble bare 9 prosent av meldingene henlagt.

Disse tallene indikerer at det har vært små positive endringer siden 2009, og at dette er et område med fortsatt behov for videre tiltak og styrkninger for at barnehagen skal kunne bistå barnevernet i deres samfunnsoppgaver. Det finnes mange faktorer som kan tilsi at tidlig

intervensjon har effekt. Forebyggende arbeid kan ved noen tilfeller forebygg at barn utvikler senere diagnostiserbare forstyrrelser. Lars Smith uttaler blant annet i boken «Sped- og småbarns psykiske helse» at «*Jo tidligere man kan iverksette tiltak, desto bedre er prognosen, fordi tidlig innsats vil kunne forhindre at en begynnende skjevutvikling blir symptomatisk og et varsel om senere psykopatologi*» (Smith, 2015 s. 50).

Det er faglig enighet om at jo tidligere barnevernet eller andre instanser kan komme inn i familier hvor barn lever under uheldige omsorgsvilkår, jo større er sjansene for å forebygge at barnet lider noen overlast. Dette har ført til et ønske om å intervensere tidlig i risikofamilier, for å forhindre at barn lider overlast. Dette skjer ved at voksne fanger opp og forstår signalene fra barn og andre om at omsorgssituasjonen er bekymringsfull. (Backe-Hansen, 2009 s. 14).

Forskningen innenfor utviklingspsykologien har vist oss at det er de minste barna som er den mest utsatte gruppen. Det er også de som tar størst skade av mangelfull eller overgripende omsorg. Brandtzæg, Smith og Torsteinson skriver følgende om dette temaet (2011, s. 166) «*Det er i den yngste aldersgruppen (0-3 år) at fysisk mishandling skjer oftest, noe som er spesielt alvorlig fordi det er i denne fasen hjernen er under størst utvikling*». Det har også vist seg at jo tidligere misbruk eller omsorgssvikt starter, jo mer alvorlige blir konsekvensene for barnets videre utvikling (Osofsky, 2003, Clemmons, Walsh, DiLillo & Messman-Moore, 2007).

Det har vært forsket endel på hvilke konsekvenser det å vokse opp med en for dårlig omsorg har for de minste barna, og om det påvirker det videre livsløpet. Sped og småbarnstiden er spesiell, det er i denne perioden av livet at barna utvikler sine første relasjoner til andre og utvikler emosjonsregulering og atferds regulering. I denne perioden er også nervesystemet i rask utvikling og modning. Alle disse utviklingsoppgavene er helt avhengige av stimulering i samspill mellom barnet og fra sine nærmeste (Braarud, 2012 s. 176).

Denne kunnskapen har vist hvordan omsorgen barnet får i sine første leveår, kan predikere fremtidig utvikling hos barnet. Dette har ført til at betydningen til tidlig intervensjon har blitt ett uttalt satsningsområde fra myndighetene. Barne,- likestillings og utviklingsdepartementet

(2012, s. 21) har i rapporten «bedre beskyttelse av barns utvikling» beskrevet sin vurdering av viktigheten av dette temaet på følgende måte:

«I så vel faglige konklusjoner som politiske prioriteringer er tidlig intervensjon et hovedtema. Det henger sammen med en stadig økende dokumentasjon av at tidlige mentale påkjenninger fører til både helseskader og reduserte utviklingspotensialer. Det er på denne bakgrunn at utvalget ønsker særskilt oppmerksomhet på aldersgruppen null til fire år. Det store alvoret handler om at barna er mest formbare i disse tidlige årene, samtidig som forskningen dokumenterer at de på mange områder er mest eksponerte for potensielle skader»

Tidlig intervensjon/innsats har lenge vært et viktig prinsipp i barnevernets arbeid. Dette kan forstås både som innsats på et tidlig stadium i barnets liv, og en tidlig inngripen når problemer avdekkes (Meld. St 16 (2006-2007) s. 10). Det å skulle intervenere for å forebygge en eventuell skjevutvikling hos sped- og småbarn er svært viktig, men i praksis har det vist seg å være vanskelig å gjennomføre. For å kunne intervenere tidlig, må det alltid starte med at noen melder om bekymring for et barn eller en familie. Tallene fra Statistisk Sentralbyrå for året 2014 viser at det er de minste barna barnevernet sjeldnest mottar bekymringsmeldinger i forhold til, og den barnegruppen barnevernet sjeldnest iverksetter hjelpetiltak overfor.

I Nova-rapporten “Å sende bekymringsmelding- eller å la være?” (Backe – Hansen, 2009) fra Kunnskapsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet, undersøkes bruk av bekymringsmeldinger i norske barnehager. Rapporten benyttet en elektronisk basert spørreundersøkelse, og ble besvart av totalt 563 barnehagestyrere i kommunale og private barnehager i 51 kommuner og bydeler i Norge. I tillegg ble også seks styrere intervjuet. Hovedproblemstillingene i rapporten var hvorfor barnehagene i så liten grad melder til barnevernet og hvilke rutiner barnehagen har for hvordan personalet skal gå frem i saker der det er mistanke om omsorgssvikt. Rapporten fremmer videre spørsmålet om det virkelig er rom for flere bekymringsmeldinger fra barnehagene, og om barnevernet har kapasitet til å handtere dette. Dette blir ikke besvart i rapporten.

Resultatet fra undersøkelsen viste at det er være mulig å øke meldingsandelen hvis det skulle være en målsetning. Dette begrunnes med at det er en større andel meldinger fra kommunale barnehager enn fra private. Videre viser rapporten at flere har vurdert å sende bekymringsmeldinger uten å ha gjennomført det. Det kom også frem at det er en sammenheng mellom det å ha, eller å ha hatt, ett barn i barnehagen på hjelpetiltak fra barnevernet og det og sende bekymringsmeldinger.

Rapporten viste også at nesten samtlige barnehager har skriftlige rutiner når det gjelder bekymringsmeldinger. Backe- Hansen (2009) mener at det i fremtiden vil være viktig å undersøke om disse rutinene fungerer og sikrer effektivitet i beslutningsprosessen. Videre nevner også Backe-Hansen (2009) at barnehagene ytrer et ønske om kompetanseheving i forhold til det å snakke med barn og voksne om vanskelige ting. Det etterspørres kunnskap på to plan - faktakunnskap om omsorgssvikt og kunnskap om fremgangsmåtene i barnevernet. Videre blir det også beskrevet et ønske om et bedre samarbeid mellom barnehage og barnevern, hvor det for eksempel er mulig å drøfte saker anonymt.

Det ble påpekt at det ikke er en selvfølge at en økning i antall meldinger vil føre til at flere barn får hjelp. Dersom flere meldinger fra barnehagene skal føre til at flere barn får hjelp, må barnehagene bli flinkere til å melde om de riktige barna. Det fører igjen til at den virkelige store utfordringen blir treffsikkerhet, noe som er avhengig av begge parter kompetanse.

Bratterud og Emilsen (2011) undersøkelse «Små barns rett til beskyttelse – utvikling av tiltak for å styrke barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep mot små barn» er også en undersøkelse som er viktig for problemstillingen i denne masteroppgaven.

Undersøkelsen er utarbeidet i samarbeid mellom Redd Barna, Barnevernets Utviklingssenter i midt- Norge (BUS) ved NTNU Samfunnsforskning og Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning (DMMH) i Trondheim.

Undersøkelsen benyttet intervju og fokusgrupper av barnehageansatte, analyse av nasjonale rammeplaner, lokale fagplaner og kvalitative intervjuer med høgskoleansatte. Det ble også sett på hvordan det arbeides i høgskolene for å forberede studenter til å samarbeide på tvers av profesjoner til barnets beste. Denne undersøkelsen omfattet også

Elisabeth Walsøe Lehn (2009) sin masteroppgave «Dårlig magefølelse: Grunnlag for bekymring? Sentrale mønstre i barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer».

Rapporten «Små barns rett til beskyttelse – utvikling av tiltak for å styrke barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep mot små barn» (Bratterud og Emilsen 2011) indikerer at det er behov for økt kompetanse om vold og overgrep blant barnehageansatte. Dette ble konklusjonen på tross av at de fleste av de intervjuede førskolelærere og barnevernspedagogene følte seg sikre på hvordan de skal identifisere tegn og signaler som kan indikere bekymring i forhold til et barns omsorgssituasjon. Det blir nevnt et behov for kompetanse om lovverk og andre rammer, men det er forholdet til foreldre og samtaler med dem som blir fremhevet som viktigste området for kompetanseheving. Det vises også at mange er usikre på hvordan de skal dokumentere sin bekymring, og når det er riktig å melde til barnevernet. Gråsonesaker i barnehagene og personalets arbeidsprosesser blir også beskrevet i denne rapporten. Dette vil jeg gjøre nærmere rede for senere i oppgaven.

1.2 Barnets rettigheter

Her vil jeg gjøre rede for barnets formelle rettigheter. Deretter vil jeg ta for meg det offentliges føringer knyttet til barnehagens forpliktelser ovenfor barn som er mottakere av en suboptimal omsorg. Deretter vil jeg gjøre rede for barnevernets forpliktelser ovenfor barnet, foreldrene og barnehagen når barnehagen har meldt om bekymring.

1.2.1 Det offentliges forpliktelser overfor barnet

Barnet har rett til en trygg oppvekst der grunnleggende behov dekkes, og hvor det har mulighet for en sunn utvikling. Som jeg tidligere har beskrevet er denne rettigheten lovfestet gjennom flere lovtekster og stortingsmeldinger. Den viktigste av alle disse er FNs barnekonvensjon som ble ratifisert av Norge i 1991. Det innebærer at barnekonvensjonen er styrende for alle andre lover som angår barn i Norge.

Det er foreldrene som har ansvaret for å innfri barnets rettigheter. I samarbeid med foreldrene tar også samfunnet ansvar for barns situasjon. Gjennom for eksempel trygdeytelser, barnevern, barnehage og skole lettes foreldrenes forsørgerplikt og omsorgsansvar.

Barnevernet har ett spesielt ansvar for å sikre omsorgssituasjonene til barna ved å yte tjenester

til barn og familier i spesielle situasjoner. Når foreldrene ikke ivaretar sitt ansvar overfor barna må det offentlige hjelpeapparatet, herunder barnevernet, trå inn for å sikre at barnets rettigheter ivaretas. Det offentlige må da sikre at foreldrene blir i stand til å dekke barnets rettigheter eller gripe inn og sikre at disse rettighetene blir oppfylt. Rettighetene skal sikres innenfor statens ressurser, noe som setter Norge i en spesielt god posisjon for å sikre barns rettigheter.

1.2.2 Barnehagens plikter ved bekymring for et barn

Barnehagen er en offentlig omsorgsgiver og en del av statens tiltak for å sikre at barnets rettigheter blir oppfylt. Det er mange lover og retningslinjer som er førende for barnehagens rolle som offentlig omsorgsgiver. I følge FNs barnekonvensjon (1991) er barnehagen forpliktet til å sikre barnets beste. Det betyr også at barnehagen er forpliktet til å sette i verk tiltak dersom barnet viser tegn på at det ikke har det bra. Videre er det Barnehageloven (2005), med forskrift om Rammeplan for barnehagen (2006) og Forvaltningsloven (1967) som legger føringer for barnehagenes rolle i ivaretagelsen av barnas rettigheter. Herunder er det spesielt taushetsplikten (barnehageloven §20, 2005) og opplysningsplikten (Barnehageloven §22, 2005) som er spesielt viktige for å sikre barnets rettigheter. Taushetsplikten pålegger den barnehageansatte å hindre at andre får kjennskap til de opplysninger som den enkelte har fått gjennom sitt arbeide. Opplysningsplikten (Barnehageloven §20, 2005) gir enhver ansatt selvstendig ansvar for å gi opplysninger til den instansen som kan sikre barnets rettigheter best, men førskolelæreren har et spesielt ansvar (Rammeplanen 2006). Dersom det er mistanke om alvorlige avvik ved den omsorgen barnet får, eller alvorlige atferds avvik skal bekymringen meldes til barnevernet

Taushetsplikten er til for å beskytte barnet, det innebærer også at den skal vike for opplysningsplikten dersom det er grunn til å tro at barnet ikke får innfridd sine rettigheter. Ansatte i barnehager utfører arbeid på vegne av det offentlige, og har derfor ikke mulighet til å sende bekymringsmelding anonymt til barnevernet. De har heller ikke mulighet til å melde om bekymring til barnevernet uten å informere foreldrene om dette i forkant. Det er et unntak for denne bestemmelsen i saker hvor det er bekymring for at barnet er utsatt for vold eller overgrep

Lovtekstens formuleringer gir rom for mange vurderinger som må foretas av barnehagepersonalet. Blant annet sier lovteksten at du skal melde dersom du har en grunn til å tro at det forekommer alvorlig omsorgssvikt eller atferds avvik. En slik formulering overlater til barnehagepersonalet å selv vurdere hva som innebærer grunn til å tro at det forekommer omsorgssvikt, samt hva som er *alvorlig* omsorgssvikt. Sped- og småbarn som er utsatt for omsorgssvikt eller overgrep vil kunne ha et lite spesifikt symptomtilbilde som fører til at det blir vanskelig å avklare alvorret i barnets situasjon. Derfor vil det også være komplisert å avgjøre når det er grunn nok til å tro at det forekommer alvorlig omsorgssvikt og alvorlig atferds avvik, og hvordan det blir rett å handle ut i fra det. (Backe-Hansen, 2009).

Deres symptomer er også sjelden stabile over tid, og endrer seg i takt med barnets utviklingsfaser. Det fører og til at varigheten av bekymringsfulle symptomer blir kort, og bekymringer for disse barna forblir gråsonebekymringer eller dårlig magefølelse over lange tidsperioder. Svært få barn i førskolealder blir henvist for bistand for sin psykiske helse. Dette med årsak i at det er vanskelig å vurdere og predikere små barns atferd og psykiske helse. Forskjellene mellom normal og dysfunksjonell atferd og symptomuttrykk er mer gradforskjeller enn vesensforskjeller i sped- og småbarnsalderen. (Wakschlag et al., 2007) Dette kan også være en av årsakene til at bekymringer for små barn forblir gråsonebekymringer over tid. Først når barna blir eldre, vil deres symptomuttrykk skape større og mer tydelig bekymring.

1.2.3. Barnevernets plikter

Så snart barnevernstjenesten mottar en bekymringsmelding angående et bestemt barn, skal saksgangen følge fremgangsmåten beskrevet i bvl §4.2. Her fremgår det at bekymringsmeldinger skal følges opp av barnevernstjenesten innen en uke. Den som da står registrert som melder er en synlig kilde til meldingen. Dette innebærer at foreldrene vil få beskjed om hvem som har meldt om bekymring. I løpet av den første uken skal barnevernstjenesten gjøre en vurdering av om den mottatte meldingen skal føre til en undersøkelse av barnets omsorgsforhold. I følge bvl §6.7 vil barnehagen som melder ha krav på å bli orientert om deres melding førte til en videre undersøkelse eller ikke. Dersom en undersøkelse blir iverksatt har barnevernstjenesten tre måneder på seg til å innhente de nødvendige opplysninger og gjøre vurderinger av situasjonen rundt barnet. Så snart

undersøkelsen er avsluttet har barnehagen, som melder, krav på å få orientering om hva som ble resultatet av undersøkelsen.

Dersom det er grunn til å tro at barnet blir utsatt for vold eller overgrep, må barnevernet ifølge bvl §4.4 og § 4.6 sette i verk tiltak for å hindre at barnet lever under forhold som skader dets liv og utvikling. Dette kan innebære hjelpetiltak, tiltak for å beskytte barnet mot nye overgrep og sikre at barnet får hjelp til å bearbeide overgrepet. Dette kan også innebære hjelp til familien rundt barnet. Dersom det er aktuelt, innebærer det også å melde det straffbare forholdet til politiet som har myndighet til å etterforske saken.

1.2.4 Hva er en bekymring og en bekymringsmelding?

«Å bekymre seg betyr å engste eller uroe seg. Så er man bekymret, er man engstelig eller urolig.» (Backe- Hansen, 2009 s. 15). Dette er vage begreper, som kan være dekkende for flere situasjoner. Når man bekymrer seg for et barns omsorgssituasjon er man engstelig for at barnet lever under forhold som kan skade dets utvikling og helse (jfr. bvl 1992§ 1-1).

Bekymringer for barn kan ha mange årsaker. Noen ganger kan det være at man har observert uforklarlige merker på kroppen, eller at barnet selv har fortalt om ting som er alarmerende. Andre ganger kan bekymringen være mere diffus, og oppleves som en magesfølelse. Dette fører til at det å avklare en bekymring for et barn er en prosess som går over tid. Der det blir forsøkt å forstå hva den dårlige magesfølelsen eller bekymringen bunner i. Det må også avgjøres i forhold til om bekymringen handler om barnets fungering eller omsorgssituasjonen til barnet.

En bekymringsmelding er enhver henvendelse til barnevernet, som omhandler bekymring for et navngitt barn. Det vil si at meldingen kan avgis skriftlig eller muntlig (BLD og KD, 2009 s. 19). For at barnehagen skal oppfylle sin opplysningsplikt ovenfor barnevernstjenesten er det viktig at den som melder oppgir hvilken barnehage bekymringsmeldingen kommer fra og at meldingen inneholder fullt navn på det barnet det er bekymring for. Meldingen må også beskrive hva det er som er bakgrunnen til bekymringen for barnet (BLD og KD, 2009).

2.0 Problemstilling og begrensninger

Med utgangspunkt i tema har jeg valgt å formulere min problemstilling på følgende måte; «Hvilke forhold i omsorgssituasjonen til barn i alderen 0-3 år er det som skaper bekymring hos ansatte i barnehager- og hva er styrende i deres vurderinger av hva som skal meldes til barnevernet»

2.1 Oppbygning av oppgaven

Denne oppgaven har syv kapitler. I det innledende kapitlet har formålet vært å gi en kort innføring i oppgavens bakgrunn og formelle retningslinjer rundt temaet. I kapittel tre har jeg redegjort for den metodiske fremgangsmåten for å belyse problemstillingen. I kapittel fire «Teori og tidligere forskning» vil jeg redegjøre kort for den teorien jeg har valgt for å belyse min problemstilling. I kapittel fem vil jeg presentere og analysere mine resultater, og i kapittel seks vil jeg diskutere funnene i forhold til teorien. I kapittel syv vil jeg gjøre en kort oppsummering og komme med noen avsluttende kommentarer.

3.0 Forskningsmetode

I dette kapitlet redegjør jeg for fremgangsmåten som er valgt for å svare på problemstillingen. Metodevalget er i hovedsak basert på hva jeg har ansett som mest adekvat i forhold til problemstillingen. Videre har den tildelte krevd noen metodiske avgrensninger. Jeg vil beskrive den praktiske gjennomføringen av intervjuene, samt beskrive og noen valg og utfordringer jeg sto overfor i prosessen. Videre vil jeg reflektere rundt min rolle, før jeg avslutningsvis gjør rede for mine data i forhold til metodekravene; reliabilitet, validitet og etiske refleksjoner

3.1 Metodetilnærming

Målet med denne undersøkelsen er å undersøke hvilke forhold i omsorgssituasjonen til barn som kan skape bekymring hos ansatte i barnehager, og hva som er styrende for hva som meldes til barnevernet. I denne sammenhengen var jeg primært interessert i mine informanternes erfaringer og opplevelser i forhold til bekymringer for de minste barna i barnehagen. For å få mest mulig kunnskap om opplevelser og tanker omkring disse temaene var jeg avhengig av et åpent og fleksibelt forskningsdesign. Jeg ønsket å ha mulighet til å gå i dybden og forfølge det

som var relevant for min problemstilling. Derfor ble det naturlig for meg å velge et kvalitativt forskningsopplegg. Videre vurderte jeg at en kvalitativ tilnærming ville kunne bidra til at jeg oppnådde en større nærhet til informantene og et større innsikt og forståelse med utgangspunkt i informantenes ståsted Thagaard (2013).

Kvalitative metoder omfatter flere strategier for systematisk innsamling, organisering og tolkning av tekstlig materiale fra samtale, observasjon eller skriftlig kildemateriale. Målet er å utforske meningsinnholdet i sosiale og kulturelle fenomener, slik det oppleves for de involverte selv innenfor sin naturlige sammenheng (Malterud, 2013). Dette gir ikke en entydig fremgangsmåte, men flere strategier

3.2 Semistrukturert intervju

Da jeg ønsket informasjon om den enkelte informantens opplevelser og holdninger ble intervju vurdert som en passende metode (Thagaard, 2013). Jeg valgte å gjennomføre intervjuer med en og en informant alene. Dette sikret også at datainnsamlingen var i tråd med problemstillingen som etterspurte informantenes opplevelser av, og egne vurderinger i krevende situasjoner.

Intervjuer kan ha forskjellige oppbygninger. Noen intervjuer kan være svært strukturerte, og ha lite rom for informasjon ut over det som stilles spørsmål om. Andre kan fremstå mer som en ustrukturert samtale. Thagaard (2013) beskriver tre ulike former for intervju. Beskrivelsene tar utgangspunkt i hvordan intervjuene struktureres. Det vises til ustrukturerte intervjuformer der forskeren samtaler med informanten om bestemte temaer, strukturerte intervjuer der spørsmålene er satt i forkant og hvor man forholder seg kronologisk til disse, samt den tredje og mest brukte varianten som ligger et sted mellom de to førstnevnte. Her er tema gjerne fastsatt, men rekkefølgen og tilhørende spørsmål blir til underveis i intervjuet

Intervjuene i mitt prosjekt vil være innenfor den tredje og mest brukte varianten. Et semistrukturert intervju. Her vil temaene være forberedt på forhånd, mens spørsmålene og rekkefølgen blir til underveis. Ved et slikt intervju har jeg som forsker muligheten til å følge informantens fortellinger, samtidig som jeg sikrer at de problemstillingene som er viktige i forhold til problemstillingen min blir diskutert i løpet av intervjuet. Når informantene får

fortelle fritt ut over mine forhåndsdefinerte spørsmål, gis det plass til beskrivelser, der min egen forforståelse ikke får stenge for informantenes perspektiver.

3.3 Utvalg og utvalgskriterier

For å på best mulig måte kunne svare på problemstillingen ønsket jeg å gjøre et strategisk utvalg av informanter. Jeg informerte derfor barnehagene om at jeg ønsket å møte førskolelærere, pedagogiske ledere eller styrere i barnehager, som har jobbet med barn i alderen 0-3 år i over ett år. Årsaken til at jeg fortrinnsvis ønsket å treffe førskolelærer, pedagogisk leder eller styrer i barnehagene var at det er de som har ansvaret for at slike vurderinger blir drøftet i personalgruppen. Alle ansatte i barnehagene har en individuell opplysningsplikt til barnevernet, men ut ifra hvordan rollefordelingen i barnehagene er blir det ofte forventet at det pedagogiske personalet er mest kompetent til å gjøre slike vurderinger. Det ble også gjort en vurdering av at informantene burde ha minimum ett års erfaring fra arbeid med de minste barna i barnehagen. Dette siden intervjuguiden hadde fokus på informantenes erfaringer og opplevelser.

Mitt ønske var å gjennomføre intervju med fire til seks pedagogiske ledere i barnehage i en middels stor kommune. Det ble gjennomført fem intervjuer flere forskjellige plasser i en kommune i Nordland fylke.

3.4 Arbeidet med å skaffe informanter

Jeg valgte å reise ut av min bostedsregion for å finne informanter. Det ble vurdert som det mest hensiktsmessige, da jeg tidligere har jobbet i flere barnehager i mitt nærmiljø, samt at jeg pr dags dato er ansatt i barnevernstjenesten. Å gjennomføre intervjuene i nærmiljøet mitt, ville innebære en fare for at jeg skulle være kjent for informantene og at deres svar til meg ville være i for stor grad påvirket av dette.

Arbeidet med å skaffe informanter ble startet så snart jeg hadde fått prosjektet mitt godkjent fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Jeg startet med å sende en epost med informasjon om prosjektet mitt til pedagogisk konsulent i kommunen. Svarene fra pedagogisk konsulent var positive, så jeg fortsatte med å kontakte barnehagene. Jeg sendte ut to eposter på forskjellig tidspunkt til barnehagene i kommunen. Disse epostene førte til to informanter,

og tilbakemelding fra to barnehager som ikke hadde ansatte som møtte mine kriterier. Jeg fortsatte derfor med å ringe til de barnehagene jeg enda ikke hadde fått svar fra. Det førte til at ytterligere fire ansatte meldte seg positive til å delta i prosjektet. Da gjorde jeg en vurdering på at seks informanter ville være tilstrekkelig. Den morgenen jeg skulle starte med intervjuene, meldte en informant avbud grunnet sykdom. Jeg valgte derfor å gjennomføre intervjuene med bare fem informanter.

3.5 Utarbeidelse av intervjuguide

Gjennom mine utvalgsriterier har jeg forsøkt skaffe adekvate kilder til kunnskap. Det er imidlertid ikke nok for å få tak på kunnskapen informantene innehar. Det kreves også at de rette spørsmålene stilles og at en trygg relasjon opparbeides. (Malterud, 2013). Videre er det også viktig å utarbeide spørsmål som vil kunne innhente informantenes kunnskap. Dette vil jo utgjøre dataene, som min analyse skal bygge på.

Min intervjuguide ble utarbeidet med et fokus på å skape rom for at informantene skulle få reflektere rundt sine opplevelser omkring bekymringer for de minste barna i barnehagen og hvordan deres vurderinger av hva som skulle meldes til barnevernet har vært.

Siden jeg ønsket kunnskap om deres opplevelser, meninger og refleksjoner var det av betydning at temaene og spørsmålene åpner for deres fortellinger.

Spørsmålene i intervjuguiden ble utarbeidet med bakgrunn i problemstillingens sentrale temaer (Malterud, 2013). Jeg forsøkte utarbeide intervjuguiden etter de forskjellige måtene de ansatte kan registrere bekymring for et barn i barnehagen. Ut i fra disse kategoriene oppfordret jeg informantene til å fortelle fritt om sine opplevelser.

Etter at intervjuguiden var laget, ble ett prøveintervju gjennomført med en barnehageansatt. Her opplevde jeg å ha for åpne temaer, og at det da ble en krevende oppgave for meg å finne frem til oppfølgingsspørsmål. Samtidig var jeg og fornøyd med den åpne formen, som ga meg mulighet til å være tilstede i «nået» sammen med informanten, hvor jeg ikke var for styrt av mine forhåndsbestemte spørsmål. Jeg fikk også reflektert omkring hvor mye bekræftelse eller støtte jeg kunne gi, uten å bli ledende overfor informanten, og i forhold til hvordan jeg kunne gi støttende kommentarer uten å påvirke budskapet til informanten.

Etter prøveintervjuet satte jeg opp noen flere hjelpespørsmål. I tillegg fikk jeg i prøveintervjuet prøvd ut opptaker i forhold til kvalitet på opptaket, og plassering av den. Det ble viktig for meg å være så trygg på denne at jeg ikke hadde behov for å være oppmerksom på den i selve intervjusituasjonen. Da opplevde jeg at jeg i større grad var tilstede her og nå, og fikk stilt adekvate oppfølgingsspørsmål.

3.6 Intervjusituasjonen

Intervjuene foregikk ved at jeg reiste ut til hver enkelt barnehage. I barnehagen var de bedt om å ordne ett kontor eller rom hvor vi kunne snakke rimelig uforstyrret. Intervjuene ble i stor grad skjermet for forstyrrelser, med unntak av en telefon og ett barn som åpnet døren ved ett uhell. Under intervjuet gjorde jeg lydopptak av samtalen, og noterte litt selv for å forberede meg på oppfølgingsspørsmål.

Jeg intervjuet to pedagogiske ledere og to styrere fra private og kommunale barnehager. Intervjuene hadde en tidsintervall fra 19 minutter til 1 time og 30 minutter. Det var ingen pauser i intervjuene, da jeg vurderte at det ville ha kunnet ført til at fokuset og intensiteten som oppstod i samtalen ble redusert.

Samhandlingen under et forskningsintervju er ikke symmetrisk. I et slik intervju har forskeren på forhånd definert samtalen, og med det oppstår det et ulikt maktforhold (Kvale & Brinkmann, 2009). Jeg ønsket forsøke jevne ut denne asymmetrien i intervjuet, og få til et noe mer gjensidig forhold. Derfor startet jeg alltid med vår felles bakgrunn i forhold til at førskolelæreren står i mange vanskelige vurderinger i forhold til om når man skal melde om bekymring for barn. Jeg informerte videre at jeg ikke hadde gjort slike vurderinger i forhold til de minste barna i barnehagen, og at jeg trengte deres kunnskap for å kunne oppnå en økt felles kunnskap, som igjen kunne bidra til å øke fokus og kunnskap omkring de mest sårbare i samfunnet.

Under intervjuet forsøkte jeg å skape en trygg stemning, slik at det på den korte tiden vi hadde etablerte en relasjon hvor det kunne oppleves som akseptabelt å komme med en ærlig beskrivelse av hendelser. Jeg startet alltid med litt småprat, hvor jeg fortalte litt om meg selv og hvor jeg var i fra, og stilte spørsmål om barnehagen og informanten. Videre beskriver jeg

at deres bidrag til dette arbeidet med små barn i barnehagen var viktig, siden forskningen i forhold til det å melde om bekymring til barnevernet har hatt lite fokus på de minste barna. I tillegg fortalte jeg at det var første gangen for meg i situasjonen som student som intervjuet, og at dette var en helt ny situasjon for meg også. Dette håpet jeg at ville bidra til å viske ut noe av asymmetrien i intervjuet, og at vi skulle oppleves som mer likeverdige i samtalen videre. Til sist orienterte jeg om at de kunne trekke seg fra prosjektet når de ville frem til prosjektslutt, og at det ikke ville innebære noen konsekvenser for dem.

Jeg valgte å gjøre lydopptak av intervjuene, da dette ga meg mulighet til å senere få med meg ordrett det de hadde sagt. Videre ble det også vurdert som heldig at det ga meg en større tilstedeværelse med blikk, nonverbal og verbal tilstedeværelse i samtalen. Jeg så også på det som en fordel at det ga meg mulighet til å senere kunne lytte til opptaket og få øye på nye ting, som jeg ikke umiddelbart festet meg ved under intervjuene.

Intervjuene foregikk med en veksling mellom spørsmål, svar og nye utfyllingsspørsmål. Jeg opplevde at informantene var engasjert i temaet. Jeg kunne til tider oppleve å kjenne igjen deres frustrasjoner i kontakt med foreldre og barnevern. Det kunne føre til at min evne til å være objektiv ble redusert. Det førte nok og til at jeg ved visse fortellinger kunne bekrefte så sterkt det de fortalte, slik at mine egne synspunkter ble observerbare for informanten. Ved to anledninger opplevde jeg at informantene beskrev forventninger til barnevernet, eller lovbrudd de mente barnevernet hadde begått, som ikke medførte riktighet i forhold til lovtekster eller i forhold til kommunens organisering. Jeg valgte da å ikke kommentere eller forholde meg til dette i intervjuet. Dette fordi slike korrigeringer ville kunne forsterke den asymmetriske relasjonen i intervjuet. Videre opplevde jeg også at informanter stilte meg spørsmål, som jeg vanskelig kunne svare på. Dette førte imidlertid til en kort drøfting rundt temaet, hvor noen av mine meninger nok ble tilgjengelige for informanten.

Men denne interessen og tilbakemeldingene for det de fortalte meg, kan nok også ha ført til at de opplevde seg tryggere på meg, og til at relasjonen mellom oss ble mere jevnbyrdig. Fremdeles anstrengte jeg meg for å i minst mulig grad delta i drøftinger, og heller bekrefte historien informantene fortalte ved å gjenta eller omformulere det de forteller, eller ved korte bekræftelser. Etter at intervjuet var ferdig, og jeg takket for deltakelsen, opplevde jeg at vi

fikk en fin samtale i forhold til temaet for intervjuet. I denne samtalen kom informantene ofte med nye tanker i forhold til problemstillingen, og uttrykte interesse for temaet.

3.7 Egen rolle under forskning og intervju

Jeg har selv jobbet i barnehage, statlig og kommunalt barnevern, og truffet mange av disse barna og familiene på forskjellige plasser i livet. Min arbeidskarriere startet som assistent i barnehage i flere år, før jeg startet på førskolelærerutdanning. Videre har jeg jobbet som pedagogisk leder og styrer. Etter dette har jeg jobbet i Bufetat, på foreldre/barn institusjon. Nå mens jeg studerer jobber jeg deltid i den kommunale barnevernstjenesten. Dette har ført til at jeg har erfart å være i situasjonen som barnehageansatt, som melder om bekymring for ett barn, og som opplever samarbeidet med barnevernet som vanskelig. Jeg har også gjennom arbeidet mitt i det statlige og kommunale barnevernet opplevd at ved innhenting av opplysninger, sitter barnehagene med mye bekymringsfull informasjon, uten at de har meldt om bekymring til barnevernet. Det å ha opplevd barnevernet fra begge sider, mener jeg er nyttige erfaringer i forkant av å skrive en masteroppgave i dette temaet. Samtidig er det en stor risiko for at min forforståelse vil kunne farge mitt arbeide i undersøkelsen. Jeg er imidlertid bevisst min forforståelse, og vil forsøke ikke la det styre meg i større grad enn at det får være et nyttig bakteppe. Malterud 2013 beskriver forforståelsen vår som «*den ryggsekken vi bringer med oss inn i forskningsprosjektet*». I «ryggsekken» ligger våre erfaringer, hypoteser, faglig perspektiv og teoretisk referanseramme som vi har ved prosjektets innledning (Malterud, 2013 s.40).

Prosjektet og problemstillingen min var valgt med bakgrunn i min tidligere arbeidsbakgrunn og erfaringer, så jeg gikk på ingen måte inn i dette som en nøytral person. Jeg vil derfor gjøre rede for min forskerrolle, da det kan stilles kritiske spørsmål til min rolle som engasjert i temaet, og vedrørende mine motiver for valg av problemstilling. For å unngå at dette skal påvirke undersøkelsen i for stor grad, har jeg forsøkt å ha et bevisst forhold til min forforståelse av temaet.

Ved oppstart av undersøkelsen hadde jeg i tillegg til min forståelse også en teoretisk referanseramme. Dette innebar nok en føring av motivet for undersøkelsen, - utformingen av problemstillingen, valg av metode og utvalg. Men jeg har forsøkt å gjøre det slik at det ikke skal ha betydning for hvilke resultater som blir vektlagt jeg velger å konkludere. Det betyr at jeg må være bevisst forforståelsens påvirkning, og hvordan jeg påvirker på alle stadier av forskningen (Malterud, 2013). Dette innebærer at jeg må unngå å la meg hemme av dette, slik at jeg er åpen for andre synspunkter enn det jeg på forhånd hadde forestilt meg. Forforståelsen har jeg forsøkt å ha et bevisst forhold til i alle delene av datainnsamlingen. Under utarbeidelsen av intervjuguiden forsøkte jeg å ha åpne spørsmål uten vinkling preget av min forforståelse. Under av intervjuet var jeg bevisst, slik at jeg ikke har vinklet temaene etter mine forhåndsantagelser. Og i tolkningen av dataene hadde jeg fokus på at informantenes beskrivelser fikk komme frem.

3.8 Analyse av intervjuene

Dataene jeg samlet inn transkriberte, kodet og analyserte jeg selv. Det var viktig for meg å gjennomføre denne prosessen selv, da det er en god måte å få kjennskap og nærhet til datamaterialet. I analysen hadde jeg fokus på meningsinnholdet i teksten fra intervjuene, mens hvordan informantene uttrykte seg ikke ble tillagt noen spesiell mening.

I analyse av slikt datamateriale som dette er det et stort mangfold av metoder som kan benyttes. I dette prosjektet vurderte jeg at den mest nyttige metoden ville være å gjennomføre en tekstanalyse av det transkriberte innholdet av intervjuene. Tekst analysen jeg gjennomførte var basert på analysemetoden «systematisk tekstkondensasjon» (Thagaard, 2013 og Malterud, 2011) som er et redskap for en tverrgående analyse hvor informasjonen fra forskjellige informanter sammenfattes. Denne metoden ble vurdert som hensiktsmessig i analysen, da den hadde en analyseprosedyre som sikret fremdriften i min analyse.

Prosedyren jeg benyttet hadde fire trinn. Første trinnet i analysen min startet med at jeg leste gjennom alle sidene med datamateriale. Det gjorde jeg for å danne meg et helhetsbilde, og for å starte med å vurdere temaer som kunne være interessante for resten av analysen. I denne gjennomlesningen var det viktig for meg å sette min forforståelse og teoretiske kunnskap til sides, for å være mottakelig for alle inntrykk fra materialet. Når jeg hadde lest alle intervjuene laget jeg meg noen temaer som fremsto som interessant ut i fra innholdet i intervjuene. Når

jeg hadde funnet noen temaer startet jeg en systematisk gjennomgang av materialet, hvor jeg gikk i gjennom linje for linje og identifiserte meningsbærende enheter, altså tekst som på en eller annen måte bærer med seg kunnskap om ett eller flere av temaene jeg hadde satt meg. Denne gjennomgangen hjalp meg å skille relevant tekst fra irrelevant tekst, og jeg så litt mer av hvilke deler av teksten som kunne bidra til å belyse min problemstilling.

Samtidig som jeg merket meningsbærende enheter i teksten, begynte jeg å systematisere den. Det er begynnelsen på fasen for koding av materialet. Med de tidligere temaene som jeg har funnet, finner jeg ut hvilke at temaene de meningsbærende enhetene jeg har identifisert hører under. Kodingen min startet med utgangspunkt i temaene jeg hadde satt, så kodet jeg teksten ut i fra det. I denne kodingen jobbet jeg ut fra min egen logikk i prosessen. Først i etterkant av dette gikk jeg tilbake og så på kodene, og hvilke kriterier jeg hadde brukt når jeg inkluderte eller ekskluderte en meningsbærende enhet fra en kode. Denne prosessen gjorde jeg manuelt, hvor jeg fargekodet deler av teksten, og kopierte dem fra teksten, til egne dokumenter for analyse. Denne dekonstekstualiseringen fører til at de meningsbærende enhetene blir hentet ut fra sin opprinnelige sammenheng, og sett sammen med beslektede elementer.

I det tredje trinnet i analysen min hadde jeg egne dokumenter med flere meningsbærende enheter sortert etter kodene. Disse kodegruppene brukte jeg til å fokusere spørsmålene som jeg stilte til materialet. Når jeg har samlet flere enheter som omhandler samme tema, kunne jeg begynne å omskrive innholdet, slik at det kunne gi abstrakt mening. Jeg startet da med å organisere materialet i subgrupper, etter de forskjellige nyansene som er i kodegruppen. Videre så startet jeg med å lage flere kondensater av subgruppene. Et kondensat er et kunstig sitat. Kondensatet skal inneholde det konkrete meningsinnholdet fra de enkelte meningsbærende enhetene. Kondensatet skrev jeg i jeg-form, for å minne meg selv på det var jeg som representerte de forskjellige informantene i teksten. Dette kondensatet brukte jeg videre som et arbeidsnotat når jeg skulle presentere resultatet av min analyse. Slik at det kunne bli forståelig for andre. Denne gjenfortellingen skal sjekkes opp mot datamaterialet, for å se om det enda gir en gyldig beskrivelse av den sammenhengen det var hentet fra.

3.9 Reliabilitet, validitet og etiske refleksjoner

Reliabilitet refererer i utgangspunktet til en tanke om repliserbarhet, og til om en annen forsker som anvender de samme metodene, ville kunne komme frem til samme resultat

(Thagaard, 2013 s. 202). Dette kan også refereres til som ekstern reliabilitet (Seale, 1999 referert i Thagaard, 2013).

Dette med årsak i at min undersøkelse har hatt som mål å få kjennskap til hvordan informantene oppfattet problemstillingen, altså deres forståelse av hva som skaper bekymring hos dem i forhold til omsorgssituasjonen for barn i alderen 0- 3 år og hva som er styrende i deres vurderinger i forhold til deres vurderinger av hva som meldes til barnevernet.

I en kvalitativ studie som jeg har foretatt meg, er det slik at både informant og forsker har påvirker hverandre under intervjuene. Tanken om at jeg som forsker skal klare å være helt nøytral har jeg vurdert som urealistisk i en undersøkelse som dette. Det er derfor heller ikke sannsynlig å forvente at det vil bli et likt resultat på denne undersøkelsen og en annen undersøkelse på et annet tidspunkt. For å sikre reliabiliteten i denne undersøkelsen har jeg derfor forsøkt være reflektert rundt konteksten for innsamlingen av data, og til hvordan relasjonen mellom deltakerne kan påvirke den informasjonen jeg får.

Jeg har valgt å forholde meg til reliabiliteten på undersøkelsen ved at prosessen gjennom hele undersøkelsen skal være godt beskrevet og dokumentert, slik at det skal være mulig for leseren selv og vurdere forskningens reliabilitet. En slik intern reliabilitet (Seale, 1999 referert i Thagaard, 2013) krever at jeg som forsker må være konkret og spesifikk i rapportering av fremgangsmåter ved innsamling og analyse av data.

Reliabiliteten til min undersøkelse vil derfor knyttes til hvordan jeg beskriver fremgangsmåtene i min undersøkelse. Det vil kunne gi et grunnlag for å selv vurdere hvor pålitelig min undersøkelse er.

Validitet av en undersøkelse refererer i hovedsak til gyldigheten av de tolkningene forskeren har kommet frem til (Thagaard, 2013 s. 204). Altså om de svarene jeg har funnet faktisk er svar på de spørsmålene jeg forsøker å stille. For å sikre validiteten av mine funn, gikk jeg tilbake til det opprinnelige datamaterialet. Resultatet fra analysen ble her tilbakeført til datamaterialet, og jeg leitet etter begreper eller konklusjoner som ikke kunne tilbakeføres til det opprinnelige materialet. Jeg undersøkte og om det var noen av informantene som i liten grad har bidratt til teksten. Dette ble tatt i betraktning når jeg sammenlignet resultatene opp

mot foreliggende teori og empiri. En viktig del av arbeidet for å sikre validiteten i analysen min er og å gjøre mine fortolkninger og grunnlaget for mine konklusjoner tydelige. Begrepet gjennomsiktighet (*transparency*) (Silverman referert i Thagaard, 2013s. 205) beskriver nettopp dette. En slik tydeliggjøring av hva som vurderingene bak de fortolkningene som jeg har gjort, er viktig for validiteten av analysen

Ved min undersøkelse bør det nevnes at det er det en svakhet at jeg ikke har flere informanter enn fem. Disse informantene er også i hovedsak styrere i barnehager. Det ble gjort et valg, og et strategisk utvalg ut i fra det styrer og pedagogisk leder har et overordnet ansvar i forhold til å melde om bekymring til barnevernet ut i fra rammeplanen 2006. Fremdeles er det mulig at et utvalg med flere informanter og inkludering av flere ansatte hadde ført til resultater med høyere gyldighet.

I forhold til generaliserbarhet av denne undersøkelsen til andre områder, er det nok slik at denne oppgaven belyser bare en liten del av et komplekst spørsmål. Dette er nok ikke det eneste svaret på hva som skaper bekymring hos ansatte i barnehager og hva som er styrende i deres vurderinger av når de skal melde til barnevernet. Det er fremdeles et mål at resultatet og grunnlaget skal være tydelig nok til at det gjøres mulig for leseren selv å vurdere i forhold til om resultatene kan generaliseres til andre områder.

Siden min undersøkelse har innbefattet intervjuer av enkeltpersoner har det vært nødvendig at jeg har gjort noen etiske vurderinger. I mine vurderinger har jeg tatt utgangspunkt i «De nasjonale forskningsetiske komiteer» (heretter omtalt som NESH 2006) sine retningslinjer for forskning innenfor samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi.

Før jeg startet med innhenting av data i intervjuene fikk informantene informasjon om prosjektet og hva det ville innebære å delta i prosjektet. I følge NESH (2006) er det viktig at informasjonen blir gitt slik at det sikres at den er forstått av den som skal delta i prosjektet (NESH, 2006 s. 143) Ved forespørsel om deltakelse i prosjektet fikk alle tilsendt en prosjektbeskrivelse med grundig informasjon om prosjektet, videre ble denne informasjonen også gitt muntlig til informantene ved oppstart av intervjuene. Videre ble informantene informert skriftlig og ved oppstart av intervjuene om at de til enhver tid kunne trekke seg fra undersøkelsen, uten at det ville innebære noen konsekvenser for dem.

I følge NESH 2006 skal forskeren forhindre at opplysninger formidles eller benyttes på en slik måte at det kan skade enkeltpersoner (NESH, 2006 s. 18). Dette har jeg sikret ved at jeg har vært forsiktig i min behandling av datamaterialet. Alle opplysninger som på noen måter kan identifisere deltakerne har blitt anonymisert. Videre har det også ved oppstart av intervjuene har viktigheten av at informantene anonymiserer de tredje parter som ble omtalt i intervjuene. Det innebar konkret at ingen barn eller voksne skulle beskrives med mer enn kjønn og ca. alder. Navn og andre kjennetegn som kunne føre til at de omtalte ble gjenkjent senere skulle ikke informeres om i intervjuet.

Konfidensialitet er et av grunnprinsippene for en etisk forsvarlig forskningspraksis. Dette innebærer i dette prosjektet at de som er informanter i forskning har en rett til at de opplysninger de gir blir behandlet konfidensielt (Thagaard, 2013). Dette har jeg overholdt ved at alt av datamateriale har blitt anonymisert slik at enkeltpersoner ikke kan identifiseres og ingen personopplysninger har blitt lagret. Lydfilene av intervjuene har blitt lagret på opptaker med passord, som har blitt oppbevart utilgjengelig for andre enn meg. Ved godkjent sensur av oppgaven, vil lydfilene tilintetgjøres.

Prosjektet mitt ble meldt inn til personvernombudet for forskning (NSD) og godkjent (se vedlegg). Etske hensyn og vurderinger har fra prosjektets oppstart og gjennom hele mitt arbeid vært i fokus. Jeg har hele tiden vurdert hvordan jeg kan belyse min problemstilling uten at det får etisk uforsvarlige konsekvenser.

Når det gjelder rett tolkning av innsamlet datamateriale er det i metodelitteraturen diskusjoner om det er forskeren eller informanten som har rett til tolkning av dataene. Forskeren har mer innflytelse når dataene skal tolkes og analyseres da informanten ikke er tilstede. Ut fra det innsamlede datamaterialet utvikler forskeren teoretiske perspektiver. Disse er et resultat av en påvirkningsprosess mellom forskerens faglige ståsted og tolkningen av mønstre i de innsamlede dataene (Thagaard, 2013). I mitt arbeide er det viktig at jeg er bevisst min forforståelse og eventuelle antagelser om barnehagepersonalets arbeid. En bevissthet i forhold til dette vil kunne hjelpe meg å få en rett forståelse av budskapet i datamaterialet, ved at jeg er bevisst hva min egen forforståelse har å tillegge.

4.0 Teori og tidligere forskning

Den teori og forskning som jeg vil forsøke gjøre rede for er det som jeg ut i fra min problemstilling har vurdert som relevant. I litteratursøket har jeg lagt vekt på norsk forskning som har blitt publisert etter 2006. Årsaken til at jeg har lagt vekt på norsk litteratur er at det er få andre land som har barnehagedekning til de aller minste i den grad vi har her i Norge. Videre har jeg valgt å ikke sette meg inn i litteratur som har blitt publisert før 2006. Grunnen til dette er at det i 2006 ble innført en ny rammeplan for barnehagene i Norge, som la en ny vekt på de minste barna i barnehagen, Videre har jeg også vurdert at med unntak av tilknytningslitteraturen er kunnskapsfeltet vedrørende sped- og småbarn et relativt ungt vitenskapsfelt hvor det har vært en stor utvikling de siste tiårene.

4.2 Barnehagens arbeidsprosess ved bekymringer for barn i barnehage

De ansatte i barnehagene opplever ofte å være usikre på omsorgssituasjonen til enkelte barn. (Bratterud og Emilsen, 2013 s. 103). Det er ofte en utfordring for de ansatte å skille mellom om det er noe ved selve barnet som vekker bekymring eller om det er noe i miljøet omkring barnet som skaper bekymring. Arbeidsprosessen som går i gang etter at det oppstår en dårlig magefølelse hos en ansatt og frem til det besluttes å melde om bekymring til barneverntjenesten beskrives av Bratterud og Emilsen i boken «*Dørstokkmila*» (2013). Her beskrives det at barnehagepersonalet går gjennom fire faser i vurderingen av hvilke bekymringer som skal meldes til barnevernet.

Den første fasen er når en får dårlig magefølelse på at de må være ekstra oppmerksomme på et barn eller en familie. Gjennom drøftinger med andre får man oversikt over om andre har samme type uro. Dette beskrives som å utvikle en «kollektiv magefølelse» (Lehn, 2009 og Bratterud og Emilsen, 2013). I denne drøftingen blir magefølelsen konkretisert og det dannes et grunnlag for å gå videre eller legge bekymringen bort.

Den andre fasen omhandler når de ansatte er enige om at de har en kollektiv dårlig magefølelse. De starter da arbeidet med å definere om dette er en reel bekymring, og hvilken

type bekymring det er. Her forholder man seg til to typer bekymringer, åpenbare bekymringer og de usikre gråonebekymringene (Lehn, 2009 og Bratterud og Emilsen, 2013).

Den tredje fasen består av å avklare en konkret bekymring. Dersom barnehagepersonalet arbeider systematisk og målrettet ut i fra en handlings og fremdriftsplan, avdekkes bekymringer raskere. I samtaler med foreldrene får man et bedre grunnlag til å vurdere om dette dreier seg om omsorgssvikt eller andre forhold rundt barnet. Dersom arbeidet ikke er systematisk, vil det ta lengre tid å samle informasjon (Lehn, 2009 og Bratterud og Emilsen, 2013).

I den fjerde fasen vurderer man hvor alvorlig man mener barnets situasjon er, og hvordan det skal håndteres videre. Barnehagen kan da enten avslutte sin bekymring, henvise til PPT, sende melding til barnevernstjenesten eller fortsette med interne tiltak for å avdekke videre.

Arbeidet med bekymring for ett barn er komplisert og krevende. Spesielt i arbeidet med sped- og småbarn som ofte har mer komplekse vansker og ikke så markant symptombilde, er dette krevende. Det fører til at bekymringer for sped- og småbarn ofte er slike gråonebekymringer. Ved gråonebekymringer kan ansatte arbeide lenge i hver fase, og prosessen fra uro og dårlig magesfølelse til beslutning om veien videre kan bli lang. Til sist blir det styrerens ansvar hva som gjøres videre med bekymringen (Lehn, 2009 og Bratterud og Emilsen, 2013).

Det er mange faktorer som påvirker arbeidet i forhold til å ta beslutninger om en bekymring skal meldes til barnevernstjenesten eller ikke. Styrerens kunnskap og sikkerhet i forhold til barnevernstjenestens arbeid er avgjørende i disse beslutningene. For å gjøre gode vurderinger trenger styreren informasjon om de videre konsekvensene for barnet. Veiledning fra barnevernstjenesten blir vurdert som det tiltaket som i størst grad kan hjelpe styrer i disse vurderingene. Kompetanse i forhold til hvordan jobbe systematisk og målrettet vil også kunne bidra til en god prosess i saker med slike bekymringer for barn.

4.3 Personlige utfordringer ved mistanker om omsorgssvikt

Som ansatt i barnehagene er det en personlig utfordring å møte på disse barna som vekker bekymring hos oss. Det kan være vanskelig å skulle ta innover seg at et barn man kjenner og bryr seg om opplever noe så vondt.

Fagpersoner som bevitner at barn blir utsatt for omsorgssvikt kan bruke mange strategier for å beskytte seg selv mot de sterke følelsene som det vekker. En konsekvens av dette kan være at barnets hjelpebehov blir oversett. Kari Killèn beskriver flere av disse mekanismene i sin bok «Sveket» (Killèn, 2009 s. 20- 69). Den første av disse strategiene kan være å *overidentifisere* seg med foreldrene. Dette beskrives som å tillegge sine egenskaper til foreldrene. Dette kan føre til at man overvurderer deres evne til å yte god nok omsorg. En slik strategi kan innebære at man forstår foreldrene som både ressurssterke og mottakelige for hjelpende tiltak i form av for eksempel veiledning. Slik forhindres barnehagepersonellet i å se realistisk på situasjonen, og deres håp og ønske om bedring overdøver deres bekymring for barnet (Killèn, 2009).

En annen beskyttende strategi kan være å *bagatellisere* situasjonen barnet befinner seg i. Man ønsker ikke å tro at det kan være så ille, å en lukker øynene for negative signaler og leter etter de positive. Det kan for eksempel vises i at et barns bekymringsfulle utsagn blir forklart som noe det har sett på tv. Ved slike tilfeller risikerer man at skaper en falsk trygghet rundt barnets situasjon. Denne tryggheten beskytter den voksne fra det vonde i barnets omsorgssituasjon men barnet sviktes (Killèn, 2009 s. 72- 73).

En tredje strategi omhandler *handlingslammelse*. I noen situasjoner blir hjelperen så påvirket av familiens utfordringer at den mister evnen til å betrakte situasjonen og handle deretter (Killèn, 2009 s. 75).

En fjerde strategi kan innebære at hjelperen *distanserer seg fra ansvar*, og trekker seg unna de utfordringer som barnet og familien gir uttrykk for å ha. I stedet for å handle selv fristes hjelperen av å henvise til andre instanser og plassere ansvaret hos andre fagpersoner (Killèn, 2009 S. 76).

En siste strategi som blir beskrevet omhandler at hjelperen *forlater sitt faglige og yrkesetiske ståsted*. Det kan da føre til at hjelperen beveger seg bort fra sin faglige rolle til å etterforske bekymringen selv. Det blir da viktig for hjelperen å bevise hva som foregår rundt barnet og

dets omsorgssituasjon (Killèn, 2009 s. 77). Dette kan for eksempel være når barnehanepersonalet venter til de vet eksakt hva som foregår i hjemmet før de melder om bekymring til barnevernet. Dette kan føre til at det tar for lang tid før barnevernet får bekymringsmeldingen eller at den aldri blir videreformidlet til barnevernet (Killèn, 2009 s. 77).

4.4 Barnets utvikling og behov

Herunder vil jeg kort gjøre rede for min forståelse av begrepet omsorgssvikt. Jeg vil også gjøre rede for hvem de minste barna i barnehagen er. Deretter vil jeg kort gjennomgå den utviklingen barnet gjennomgår i løpet av sine tre første leveår, dette er kun en overflatisk beskrivelse av hvordan normalutviklingen til barn er. Temaet er omfattende, men av plasshensyn har det bare blitt en kort gjennomgang. Videre vil jeg til slutt se på hvilke konsekvenser omsorgssvikt kan ha for barnas videre utvikling.

4.5 Omsorgssvikt

I samfunnet finnes det flere former for omsorgssvikt, og mange betegnelser på disse. Smith og Ulvund fremholder i boken «spedbarnsalderen» at omsorgssvikt ikke kan forstås som ett ensidig årsak virkningsforhold, men at transaksjonsmodellen viser oss at det må forstås ut i fra faktorer ved både barnet, foreldrene og kulturen rundt dem «*Omsorgssvikt og mishandling må forstås som et resultat av at komplisert samvirke mellom mange faktorer. Med hensyn til antagelsen om barns rolle som «bidragsytere», er det mange forhold som må tas i betraktning*» (Smith og Ulvund 1999 s. 480).

Øyvind Kvello har i boken utarbeidet en inndeling av disse definisjonene. Denne inndelingen omfatter tre hovedformer, med til sammen tjuefire underkategorier av skadelige og avvikende omsorgsformer. De tre hovedgruppene er omsorgssvikt, vold og mishandling og utnyttelse og overgrep, med tjuefire undergrupper (Kvello, 2015 s. 497). Jeg vil i denne sammenheng ikke forholde meg til de tjuefire undergruppene i oversikten.

Det finnes flere hovedgrupper av *omsorgssvikt*. Det vanligste er at barnet ikke får den tilpassede mengde omsorg, for ensidig, for uegnet og/eller skadelig stimulans eller for lite

beskyttelse mot farer. Hovedgruppen *vold og mishandling* handler om å aktivt påføre barnet smerte som innebærer en betydelig risiko for skade og at barnets utvikling forringes.

Hovedgruppen *utnyttelse og overgrep* handler primært om å utnytte barn for egen eller andres tilfredsstillelse (Kvello, 2010 s. 200).

Ett samlende begrep på disse tre hovedgruppene blir av Kvello definert som en suboptimal omsorg (Kvello, 2015 s.502). Dette begrepet vil jeg benytte meg av videre i oppgaven, som en samlebetegnelse på alle formene for omsorgssvikt. Å bruke begrepet sub optimal omsorg forutsetter også at det er noen barn som får en optimal omsorg. Realiteten er vel heller at det gjelder svært få, og muligens ingen barn. Optimal omsorg må derfor her forstås som det som er godt nok eller tilstrekkelig ut i fra barnets behov. Suboptimal omsorg er svært sjelden avgrenset til et kortere tidsrom av barnets barndom. Ofte er det slik at barn utsettes for flere former suboptimal omsorg samtidig.

Det finnes få klare faglige standarder for hva som defineres til å være suboptimal omsorg. Det fører til at det er vanskelig å beregne hvor mange barn som utsettes for det. Hvem vet sikkert egentlig i forhold til hvilken omsorg som er god nok for sped- og småbarn? Dette er en stor utfordring for rettsikkerheten til de minste og mest sårbare i samfunnet. Det blir i boken «håndbok for sped- og småbarns psykiske helse» (Kvello 2015 s. 494) påstått at alt for få barn i førskolealder får den hjelpen de har behov for fra barnevernet.

Videre uttaler den offentlige utredningen «Bedre beskyttelse av barns utvikling» fremdeles at «det er en klar konklusjon fra de undersøkelser som belyser eksponering og alder at hovedtyngden av barnemishandling og vold i familien rammer barn under fem år». (Barne,- og likestillingsdepartementet 2012, s. 21). Utenlandske studier tyder på at omsorgssvikt og mishandling er på sitt verste i omfang og alvorlighetsgrad når barnet er mellom tre måneder og tre år, i tillegg til i alderen 14 til 17 år (Goldman, Salus, Wolcott og Kennedy, 2003 og WU mfl 2004 og Kanoy mfl 2003 referert i Kvello, 2015 s. 503).

Resultatene av fysisk mishandling er jevnt over alvorligere for barn når de er i sped- og småbarnsalderen enn for større barn (Chang, Knight, Zigfield, Haider, Warfield og Paidas 2004; Sibert, Payne, Barber, Rolfe, Morgan mfl 2002: Woodman, Pitt, Wentz, Taylor. Hodes og Gilbert 2008 referert i Kvello 2015 s. 503).

4.6 Hvem er de minste barna

Antallet barnehageplasser har økt betydelig de siste årene. Det har ført til at en stor andel av barna under tre år går daglig i barnehagen. Økningen har vært størst i tilbudet til barn i alderen 1-2 år. Et større tilbud har og ført til at flere barn enn tidligere begynner i barnehage også før de fyller ett år. Utdanningsdirektoratets «barnehagespeilet 2015» viser at hele 90.2 % av alle barn i alderen 1-5 år går i barnehage. Når vi ser nærmere på fordelingen av disse barna, ser vi at det er 3,6% av barna på 0 år, 68,5 % av ettåringene, 91.3 % toåringene og 95.5 % av treåringene går i barnehage. Blant de aller minste i alderen 0-2 år ser vi at hele 80.1 % har en oppholds tid på 41 timer eller mere. Dette tallet antas å være noenlunde likt uansett om man bor i by eller på minste tettsteder. Når det er en så stor andel av barna i Norge går i barnehage, kan vi også anta at det er barn i fra alle sosiale lag. I forhold til minoritetspråklige barn viser «barnehagespeilet 2015» oss at i 2014 gikk 8 av 10 minoritetspråklige barn i barnehage. Det er ikke spesifisert andelen i forhold til alder, men det er vel sannsynlig å tro at andelen er noe mindre for de minste barna.

En vanlig inndeling i avdelinger i barnehagene i Norge, er at de minste barna er i avdelinger for barn i alderen 0-3 år, mens de største barna er i avdelinger for barn i alderen 3-5/6 år. Dette er ikke en fast standard for alle barnehager, det er og flere barnehager som har andre inndelinger. De minste barnehagene har ofte bare en avdeling, med barn i alderen 0- 5/6 år. Denne inndelingen er det som har ført til at jeg har gjort en avgrensning ved at jeg i min undersøkelse har hatt fokus på barna i alderen 0-3 år for å innhente kunnskap om de minste barna i barnehagen.

4.7 Barnets utvikling de første tre leveårene

Utviklingspsykologien beskriver tre biososiale utviklingsskift i spedbarnsalderen; Disse blir påvirket av hjernens modning og barnets erfaringer. Utviklingen til barnet følger de tre biososiale utviklingsskiftene, men er og mer nyansert. (Smith & Ulvund, 1999 og Sund Sjøvold og Furuholmen, 2015).

4.7.1 Null til tre måneder

Det første biososiale skiftet inntreffer ofte ved åtte til ti ukers alderen (Smith og Ulvund, 1999). Ved null til tre måneder er temaet regulering. Det mest grunnleggende er *regulering av funksjoner i det autonome nervesystemet*. Dette kan være for eksempel pust, temperatur og bevegelser som ikke er viljestyrte. Dette må stabiliseres før barnet kan regulere for eksempel

søvn og sosial kontakt. Det neste området er *motorikk*. Først utvikler barnet reflekser som for eksempel søke- og suge refleksen, gripe refleksen og moro refleksen. Etter hvert som barnet får kontroll over sine bevegelser forsvinner refleksene. Det tredje reguleringsområdet handler om *barnets tilstander* som for eksempel slumring, våken, gråt, dyp og lett søvn. Barnets regulering av tilstander vil etter hvert føre til at barnet får tydelige søvn og våkenperioder.

Det siste området, som vil begynne i løpet av de første to tre månedene, er *sosial atferd*. Det handler om kapasitet til å opprettholde våkne perioder, se mot objekter, søke andre ansikt og å vende seg bort når det har behov for pause. Når barnet har begynt med noen målrettede bevegelser og har en rimelig rytme på søvn og mat, er det klart til å gå inn i det første biososiale utviklingsskiftet (Sund Sjøvold og Furuholmen, 2015).

4.7.2 Tre til seks måneder

I denne perioden utvikles barnets sosiale interesser og evne til samhandling. I denne fasen legges også grunnlaget for sosial utvikling og dialogisk kompetanse. Barnets utvikling er avhengig av at omsorgspersonene balanserer slik at det både leder og følger barnet i samspillet. Barnet vil alltid tilpasse seg til foreldrene ved vise de følelsesuttrykk mor og far trenger. Dersom omsorgspersonene fremstår som passive vil barnet og etter hvert fremstå som passivt og lite responderende. Dersom mor eller far er svært aktive men samhandler med barnet ut fra egne behov vil barnet etter hvert kunne reagere med unngåelse, sutring eller gråt. Ansikt til ansikt kontakt er den foretrukne aktiviteten for barnet (Sund Sjøvold og Furuholmen, 2015).

4.7.3 Seks til ni måneder

I denne alderen danner barnet en personspezifikk tilknytning til en eller to tilknytningspersoner. Barnet foretrekker tydelig disse personene fremfor andre. Samspillet mellom foreldre og barn blir mer komplekst. Barnet skal nå ha lært turtakingsprinsippet, og kan delta i dialogsekvenser. Lek som for eksempel «borte-bø» blir spennende for barnet mot slutten av denne perioden.

Den motoriske utviklingen tilsier at barnet nå vil være mere mobilt. Dette medfører at barnet utforsker og beveger seg mer, som igjen fører til et større behov for veiledning, sikring og beskyttelse. Barnet er helt avhengig av at foreldrene følger med på dette og skaper mening i

det barnet utforsker. Barnet er også avhengig av foreldrenes bistand til relasjonell kompetanse som å utforske objekter og omgivelsene rundt (Sund Sjøvold og Furuholmen, 2015).

5.6.4 Ni til tolv måneder

Ved ca. ni måneder inntreder det andre biososiale utviklingsskiftet. I denne perioden utvikles kommunikasjonen mellom foreldre og barn til at man kan kommunisere sammen om et objekt, for eksempel en leke. Barnets intensjon kommer også bedre til uttrykk. Denne utviklingen forutsetter at barnet har lært turtakingsprosessen. Barnet er også avhengig av tillit til at foreldrene er oppmerksomme og at de ønsker å delta i dialogen. Om barnet ikke har denne tilliten, vil det ikke ha forventning om at noen andre vil dele oppmerksomhet og bistå barnet. Barnet blir da helt alene i sin utforskning.

Barnet utvikler også ferdigheten til å tolke og skape mening av andres ikke-verbale uttrykk. Sosial referering er en prosess der barnet bruker den voksnes reaksjoner som hjelp til å forstå. For eksempel vil barnet reagere på en plutselig høy lyd ved å se mot en trygg voksen. Barnet vil tolke hvordan det skal reagere på lyden ut i fra hvordan den voksne reagerer på lyden. Den motoriske utviklingen er også stor i denne perioden, og barnet er i større grad i stand til å protestere fysisk. Det stiller krav til en tydelig ledelse, samt en anerkjennelse av barnets negative følelser (Sund Sjøvold og Furuholmen, 2015).

4.7.5 Andre og tredje leveår

Ved tolv måneders alder begynner barnet å kjenne igjen og si enkelte ord. I løpet av andre leveår får bruk av språk stadig større betydning. I dette året kommer også det tredje biososiale utviklingsskiftet, og spedbarnet blir borte.

Hjernens utvikling når en mer stabil fase, og dette vises i barnets fungering.

«I denne tiden har også alle områdene av hjernen nådd samme modningsnivå. Motoriske ferdigheter er godt koordinert og barnet mestrer symbollek» (Braarud 2012 s. 179).

Barnet blir mer motorisk aktivt og blir i stand til å utforske stadig større områder, samtidig som det har enda ikke har forutsetninger til å vurdere hva som er trygt og ikke. Samhandling med andre preges mer og mer av at barnet må rettleides og hindres fra å gjøre det det ønsker. Forelderens rolle går over i fra å være omsorgsgivere, til å også bli oppdragere. Foreldrenes utfordring vil være å etablere en relasjon der barnet både kan utforske verden på en trygg

måte, og søke beskyttelse og trygghet hos foreldrene. Ut over i det tredje leveåret kan relasjonen mellom foreldrene og barnet bli preget av maktkamp. Barnet har behov for å bli stoppet i risikoatferd, samtidig som det opplever å bli møtt følelsesmessig å få støtte for sine egne initiativ. Barnet trenger også hjelp fra foreldrene til å regulere negative følelser, og uttrykke seg på sosialt akseptable måter (Sund Sjøvold og Furuholmen, 2015). Sensitivitet hos forelderens inkluderer også i stor grad en fleksibilitet i forhold til å tilpasse seg barnet og dets utviklingsmessige endringer (Braarud, 2012).

Barnets gjentatte samspillserfaringer med sine omsorgspersoner danner grunnlaget for hvordan barnet opplever seg selv og verden, og for den tilknytningen barnet etablerer til sine omsorgspersoner (Sund Sjøvold og Furuholmen, 2015). Disse samspillserfaringene har også mye å si for hjerneutviklingen til barnet. Dette kan enkelt beskrives som at hjernens plastisitet fører til at de områdene som blir aktivert og brukt ofte, også er de som utvikler seg mest. Områder som ikke blir aktivert vil svinne hen for barnet. Braarud uttaler blant annet i sin artikkel «oppdatert kunnskap om tidlig utvikling med tanke på kompensierende tiltak, inkludert å hente barnet» at «. *De første leveårene anses som spesielt sensitive på grunn av den raske utviklingen av nervesystemet og hjernens organisering. Begrepet «den bruker-avhengige hjernen» som ble introdusert av Perry og kollegaer (Perry, Pollard, Blakeley, Baker og Vigilante 1995) refererer til denne mekanismen»* (Braarud, 2012 s. 180).

4.8 Tilknytningsteorien

Tilknytningen mellom barn og omsorgspersoner kan enkelt beskrives som det emosjonelle båndet mellom barnet og omsorgspersonen. Båndet varer over tid og påvirkes ikke av situasjonen de er i. «*Med tilknytning forstår vi en affektiv forbindelse en person danner i forhold til en annen bestemt person, slik at de kan være forent over avstand og tid*» (Brandtzæg, Smith & Torsteinson, 2011 s.20). Barnets tilknytning til sine omsorgspersoner etableres under normale forhold i løpet av barnets andre levehalvår. Men allerede timer etter fødsel er det bevist at barnet tydelig foretrekker lukten fra mor fremfor lukten av andre mennesker. Dette viser oss at det ikke er uvilkårlig hvem barnet knytter seg til, og at denne tilknytningsprosessen starter allerede rett etter fødsel.

Begrepet tilknytning ble først brukt av Bolwby (Bolwby 1958 referert i Kvello 2012) som redegjorde for hva som kjennetegner barns relasjoner til sine nærmeste omsorgspersoner.

Hans grunnleggende antagelser var at tilknytningen utgjorde et atferds system som var ment å beskytte barnet mot fare. Mary Ainsworth (Ainsworth et al, referert i Kvello 2012) utarbeidet tre tilknytningskategorier ut i fra sine observasjoner av foreldre-barn samspillet. Dette materialet ble siden re-analysert av Main og Solomon (Main & Solomon, 1986 referert i Kvello, 2012). Det førte til en utvidelse til fire tilknytningstyper. Tilknytningstypene er gitt akronymene A, B, C og D. (Kvello, 2012 s. 121). Kort beskrevet refererer tilknytningstypen B til den trygge tilknytningen. Mens tilknytningstypene A, C og D refererer til den utrygge tilknytningen. Det skilles mellom de organiserte tilknytningstypene A og C, og den uorganiserte tilknytningstypen D.

Tilknytningstypen A er den unnvikende tilknytningstypen. Her viser barnet en tydelig tendens til å unngå emosjonell nærhet til andre. Barnet er ofte svært kognitivt orientert og lite styrt av emosjoner. Tilknytningstype C preges av mange sterke emosjoner hvor de er lite i stand til å benytte kognitive strategier for å regulere.

Tilknytningstypen D er den desorganiserte. Barn med denne tilknytningen har ingen tydelig tilknytningsstrategi. D-tilknyttede barn er ofte mere fokuserte på andres kognisjoner og emosjoner fremfor sine egne. Resultatet blir ofte da at de er noe fremmede for seg selv, og lite emosjonelt nære andre. Det er indikasjoner på at barn som vokser opp med fem eller flere alvorlige risikofaktorer, slik mange av barna i barnevernet gjør, har økt risiko for å utvikle D tilknytning uten å være utsatt for tydelig omsorgssvikt eller mishandling. (Kvello, 2012 s 123)

Ett annet begrep som ofte blir brukt og omtalt er barnets tilknytningsatferd. Med tilknytningsatferd menes all atferd som har som mål om å oppnå en ønsket grad av nærhet til omsorgspersonen. Denne atferden er av betydning for hvilken tilknytning som etableres mellom barnet og omsorgspersonen, hvordan det utvikler seg og at tilknytningen blir opprettholdt. Alle barn forsøker knytte seg til sine omsorgspersoner med sin tilknytningsatferd, uansett hvordan fungeringen til foreldrene er. *«I praksis «kobler» barn seg på sine omsorgspersoner for å tilknyttes selv i ekstreme situasjoner der omsorgspersonene avviser, fornedrer og forgriper seg på barnet»* (Kvello, 2012 s. 117) Eneste unntaket til dette er noen barn med lidelser innenfor autismespekteret, med funksjonshemninger og alvorlige somatiske sykdommer. De vil ha en annen måte å tilnærme seg sine omsorgsgivere.

Det er viktig å ha klart for seg at når man snakker om tilknytning er det hele tiden barnets

emosjonelle bånd til forelderen man da snakker om. I mange sammenhenger blir foreldrenes bånd til barnet også omtalt i samme betydning, men det er ett helt annet begrep. Begrepet tilknytning refererer til barnets relasjon til omsorgspersonen, mens bånddannelse (engelsk bonding) refererer til omsorgspersonenes relasjon til barnet (Brandtzæg, Smith & Torsteinson, 2011 s.20).

For barnets utvikling kan man si at trygg tilknytning handler om å ha en grunnleggende tillit til seg selv og andre mennesker, mens å ha en utrygg tilknytning handler om å ha en grunnleggende utrygghet. (Kvello, 2012 s.117). Denne grunnleggende troen eller mistroen til seg selv og andre mennesker beskriver de indre arbeidsmodellene som kan bli vedvarende hele livet.

Kunnskapen vedrørende tilknytning og dens betydning for barns utvikling aksepteres innenfor flere fagretninger. I tillegg er det kunnskap som omfatter hele livsløpet, belyser normal og skjev utvikling, sentrale utviklingsprosesser, angir prognoser og føringer for hjelpe og omsorgstiltak. (Kvello, 2012 s. 116). Derfor blir den en viktig grunnteori i mye av arbeidet med utsatte barn. Teorien gir ingen sikre predikasjoner i forhold til barnets utvikling og fungering videre. Men man kan si at den forteller hvor sårbar en person er for utvikling av vansker, mens det er personlighetstrekkene, oppvekst og livssituasjoner som sterkest påvirker hvilke psykiske lidelser og sosiale mistilpasninger som utvikles (Kvello, 2012 s.125).

| €

4.9 Barnets bidrag til omsorgssituasjonen

Kvaliteten på samspillet mellom foreldrene og barnet er det foreldrene og det nærmeste omsorgsmiljøet som har ansvaret for. Viktige forutsetninger for et godt samspill er forståelsen for barnets uttrykk og evnen til å regulere barnet. Ett spedbarn kan ikke overleve uten regulering i fra sine nærmeste. Barnet påvirker også samspillet i familien. Barnet både responderer på omsorgspersonens initiativer, og påvirker omsorgspersonen med sitt temperament, responser og kontaktinitiativer. Transaksjonsmodellen (Sameroff, 2009) beskriver hvordan barn og omsorgsperson påvirker og utvikler seg i samspill med hverandre. Erindringer av tidligere samspill skaper forventinger, som igjen påvirker deres responser til hverandre. Denne modellen viser oss hvordan barnet og omsorgspersonene sammen skaper en egen måte å være sammen på. Braarud beskriver dette i sin artikkel «Oppdatert kunnskap om

tidlig utvikling med tanke på kompenserende tiltak, inkludert å hente barnet» at «*Modellen understreker at spedbarn påvirkes gjennom opplevelser fra omsorgsmiljøet og det som er tilgjengelig av stimuli i omsorgsmiljøet. Samtidig fremhever modellen at det barnet kan hente ut av omsorgsmiljøet er individuelt for hvert enkelt barn*» (Braarud, 2012 s, 177).

Med dette viser transaksjonsmodellen oss hvordan utviklingen av tilknytning er helt individuell, da den skjer i et gjensidig samspill mellom partene. Denne modellen illustrerer også hvordan det kan være store forskjeller mellom den tilknytningen søsken etablerer til sine foreldre, selv om foreldrene har like gode ferdigheter i samspillet med barnet.

Mange barn med et normalt utviklingspotensial, men med en midlertidig forstyrrelse av affektreguleringen vil i utgangspunktet gi atypiske bidrag til samspillet med omsorgspersonene. Dette fører lett til stressede samspillssekvenser, slik at barna kan komme til å danne generaliserte forventninger om ubehag i disse situasjonene (Smith og Ulvund, 1999 s. 480).

4.10 Hva kan indikere at sped- og småbarn er i risiko for skjevutvikling

Barn som har vært utsatt for sub optimal omsorg utvikler ofte vansker med emosjonelle uttrykk og utrygghet i forhold til omsorgspersonene. Dette er vansker som viser seg på flere forskjellige områder i sped- og småbarnsalderen som for eksempel fysiologisk regulering, affektregulering, utvikling av tilknytningsrelasjoner, utvikling av selvoppfatning og relasjoner til jevnaldrende (Cicchetti og Toth 1998, referert i Smith og Ulvund, 1999 s. 481).

Dette gir seg gjerne utslag i forskjellige former for utviklingsforstyrrelser. Barna som har vært utsatt for en sub optimal omsorg kan ofte lage mindre lyder enn andre barn, og har færre positive affektuttrykk i ansiktet. Mange ganger kan man også registrere atypisk blikk kontakt og mer irritabel sutring og gråt (Smith og Ulvund, 1999 s. 480).

Det hevdes fra flere hold at småbarns vansker i forhold til psykisk helse er vanskelig å avdekke. Dette er i hovedsak grunnet i at småbarn uttrykker sine vansker på andre måter enn større barn, og de passer ikke så godt inn i diagnosekriteriene som eldre barn gjør. Sped- og

småbarn uttrykker sine vansker via problemer med å ta til seg føde, søvn og regulering av emosjoner (følelser) og affekter (Kvello, 2015 s. 495). En feil som har vært gjort i de tidligere år i forhold til å avdekke vansker hos sped- og småbarn, har handlet om at man har tenkt at varigheten på enkelte symptomer er en god indikator på alvorligheten i deres vansker. Det viser seg at varighet er en dårlig indikator hos sped- og småbarn, fordi symptomene ofte gis aldersadekvate uttrykk og endres i takt med barnets utviklingsfaser. Sped- og småbarn kan uttrykke samme årsak til vansker på ulike måter. Samtidig kan ulike årsaker uttrykkes likt. Dette endres i tråd med barnets utviklingsfaser. «*Det synes å være en utbredt feilantagelse at spedbarn vil vise tydelige tegn hvis de er utsatt traumer*» (Kvello, 2015 s. 496).

Kvello (2015) viser til noen områder som kan indikere at barn er mottakere for en sub optimal omsorg eller i fare for å etablere en skjevutvikling. De første indikatorene han beskriver er intensitet og frekvens i barnets symptomer. Deretter bør det vurderes hvor plaget barnet blir av symptomet. Det er ut i fra en antagelse om at frekvensen og intensiteten i symptomet gjenspeiler hvor alvorlig årsaken er.

Videre bør det vurderes hvor aldersadekvat symptomet er. Dersom barnets symptomer eller vansker ikke er å regne som aldersadekvate, øker det grunnen til bekymring. Det totale antallet av symptomer er også en viktig indikator. Mange symptomer sier ofte noe om at årsakene er mer sammensatte og mer alvorlige enn dersom barnet har få symptomer.

Varigheten av symptomene bør også kartlegges. Man må imidlertid merke seg at det ikke nødvendigvis er det samme symptomet eller vansken som viser seg over tid. Varigheten av slike ulike vansker/symptomer kan si noe om hvor lenge barnet har vært plaget av dette og at de opprettholdende faktorene ikke er endret.

Videre er det viktig å ta i betraktning hvilke konsekvenser symptomene har for barnets normalutvikling. Dersom barnet for eksempel hindres fra å delta i aldersadekvate aktiviteter vil en forringet stimulering være konsekvensen for barnet. Sett i lys av transaksjonsmodellen vil man her kunne se hvordan barns symptomer på omsorgssvikt vil kunne påvirke og forringe omsorgsbetingelsene.

Til sist bør alltid foreldrenes håndtering av barnets vansker/ symptomer tas med i betraktning. Det ønskelige her er aktiv mestring med bruk av hensiktsmessige strategier. Benekting, passivitet, eller atferd som forsterker eller opprettholder barnets symptomer, frustrasjon overfor barnet, at forelderen trekker seg bort fra barnet, reduserer sin sosiale kontakt med andre, forringelse av kjærlighetsforhold mellom foreldre er alle regnet som risikotegn (Kvello, 2015 s. 496).

Fra et nevrobiologisk perspektiv kan konsekvenser av ulike former for omsorgssvikt være både at forventede erfaringer uteblir eller at erfarings- avhengige opplevelser endrer oppkoblingen av viktige nerveforbindelser (Braarud, 2012 s. 182). Altså at den «bruker- avhengige hjernen» får oppkoblinger avhengig av hvilke opplevelser barnet har. For barn som er utsatt for en sub optimal omsorg vil dette kunne føre til at hjernen kobles opp mot overlevelse fremfor utforskning. Dette vil hos barnet kunne føre til et trussel orientert oppmerksomhetsfokus, mistenksomhet og mistillit til andres intensjoner, og dermed sosial utrygghet (Braarud og Nordanger 2011 referert i Braarud 2012).

5.0 Resultater

Informantene jeg har intervjuet er to pedagogiske ledere og tre styrere i en kommune i Nordland Fylke. Informantene jobbet i to kommunale barnehager og tre private barnehager. Barnehagene var i forskjellige størrelser, hvor den største barnehagen var en barnehage med fire avdelinger, og den minste var en barnehage med en avdeling.

Alle informantene er involvert i arbeidet med de minste barna i barnehagen. De var enten pedagogisk leder på avdelinger med barn i denne alderen, eller styrer i barnehage hvor de hadde avdelinger for barn i denne alderen. Selv om styrer ikke var involvert i det daglige arbeidet med barna, var styrere involvert i alt av drøftinger rundt eventuelle bekymringer for barn. Alle informantene i utvalget har arbeidet over lang tid i barnehage. Den med kortest fartstid i barnehagen hadde jobbet i barnehage i 14 år, mens den med lengst tid hadde arbeidet i 30 år.

Alle informantene har vært involvert i arbeidet med de minste i barnehagen. De har enten jobbet som pedagogisk leder på avdeling med barn i 0-3 år eller ved avdeling med barn 1-6 år. Eller de har jobbet som styrer i barnehage, med avdelinger for barn i denne alderen.

5.1 Erfaringer med å melde bekymring til barnevernstjenesten

Det å melde om bekymring til barnevernstjenesten i forhold til de minste barna i barnehagen er ikke noe alle som jobber i barnehage vil komme til å være involvert i. Når det ble valgt ut informanter til intervjuene, var det et kriterium at informantene skulle ha jobbet over tid med barn i aldersgruppen 0-3 år. Det var imidlertid ikke et kriterium at de skulle ha meldt om bekymring for et barn til barnevernstjenesten.

To av fem informanter kunne rapportere at de ikke hadde vært involvert i den prosessen. De hadde heller ikke vært i den situasjonen hvor de hadde hatt bekymringer for barn i denne alderen. Tre av informantene rapporterte å ha levert bekymringsmelding til barnevernet. De beskrev at det som førte til at de leverte bekymringsmelding var forårsaket av faktorer ved foreldrene. Dette kunne være faktorer som bekymring for rusmisbruk hos foreldrene eller konflikter mellom foreldrene.

«Jeg kan kun huske en gang i løpet av mine tretti år med arbeid med barn i barnehagen, hvor vi har meldt om bekymring for et barn under tre år, de andre gangene har barna vært over tre år. Det var egentlig ikke selve barnet vi hadde bekymringer i forhold til, det var forholdene rundt det barnet. Vi var bekymret for rusmisbruk i familien. Vi så egentlig ikke mye på barnet. Hun var glad når hun ble hentet, og viste ingen spesielle signaler som gjorde at vi ble bekymret egentlig. Om barnet gav noen signaler på å ikke ha det bra, så så ikke vi det. Men vi var fremdeles bekymret for barnet, så det endte jo opp med at vi måtte ha en storaksjon både med politi og barnevern og alt. Det viste seg at vi hadde jo rett i våre mistanker» (Informant 5).

En av informantene kunne beskrive at de i tillegg til dette også hadde observert at barnet hadde en mer aggressiv atferd enn det som var forventet ut i fra hans alder. Denne atferden var av en slik art at det påvirket de andre barna i barnehagen. De andre barnas foreldre klaget også over dette. Derfor meldte barnehagepersonalet om bekymring til barnevernet for barnets omsorgssituasjon.

«Ja altså det var barnets atferd som gjorde at vi ble veldig bekymret. Han var veldig aggressiv og veldig utagerende og høylytt. Vi fikk med en gang en sånn følelse av at han ikke

hadde det bra da. Vi er jo en liten og oversiktlig barnehage, og det var hensynet til andre barn og andre foreldre som gjorde at vi kjente at vi var nødt til å gjøre noe. Det var andre barn som rett og slett gruet seg til å komme i barnehagen fordi han var så fysisk, han slo og beit de andre barna.» (Informant 1).

Barnehagepersonalets bekymringer ble imidlertid forsterket når de i samtaler med foreldrene avdekket et høyt konfliktnivå mellom foreldrene. Guttens atferd ble da forstått som et symptom på barnets vanskelige situasjon.

«Men så ballet det på seg, og det var null samarbeid mellom dem, de kunne knapt være på et møte i barnehagen sammen, fordi det var lettere for dem å prate om hvordan de opplevde ting hver for seg. Så det endte opp med at det ble meldt til barnevernet, da spesielt med tanke på det dårlige samarbeidet og at de.. Altså vi tenkte at det gikk kraftig ut over ungen deres.» (Informant 1).

Dette er, som sagt, informanter som har arbeidet i barnehage over lang tid. Fremdeles er det slik at to informanter ikke har hatt bekymringer for barn under tre år. De informantene som har hatt bekymringer for barn under tre år, rapporterer at deres bekymring har vært forårsaket av faktorer ved foreldrene. En av informantene har også vært bekymret for barnets atferd i tillegg til konflikt mellom foreldrene.

5.2 Hva skaper bekymring hos ansatte i barnehagene?

I intervjuet ble informantene bedt om å beskrive hva som kunne skape bekymringer for de minste barna i barnehagen, og hvilke faktorer de så etter i barnegruppen. I disse beskrivelsene var det noen faktorer som gikk igjen hos alle informantene. Alle fem informantene beskriver at barn som fremstår som urene, eller hvor deres hygiene er dårlig ivaretatt vekker bekymring for de minste barnas omsorgssituasjon. Videre er mangel på nødvendige klær og utstyr i barnehagen noe som skaper bekymring.

To av informantene beskriver også at å oppdage merker på kroppen til barnet er noe som vil kunne skape bekymring hos dem. Samtidig legger de vekt på at dette ikke er noe som nødvendigvis vil skape bekymring som vil føre til en melding til barnevernet. Graden av bekymring vil variere etter hvilket aktivitetsnivå barnet bruker å ha.

To av informantene beskriver også at de har hatt bekymringer for barn som over tid har vegret seg for å stellesituasjoner og uttrykt ubehag ved disse.

«Det var sånn spesielt i stellesituasjonen, med å ligge på stellebordet. Og bli så utrolig engstelig, redd og anspent for å ikke, altså ville ikke ta av seg bleien for å bli stellet på. Det var et barn på ca. halvannet år. Foreldrene var svært oppegående, og vi hadde en god dialog med dem, de sa at barnet hadde vært så sår i rumpen en periode, og at det var det som gjorde det. Men ja, allikevel fortsatte den der angsten hver gang barnet skulle stelles, og sånn her, selv om barnet ikke var noe merkbart sår og sånt. Så ble det bare ikke bedre, det vedvarte. Vi pratet mye om det på avdelingen, og vurderte om det var noe vi skulle melde eller ikke. Det ble vurdert mange teorier som for eksempel om barnet hadde ramlet ned fra stellebordet» (informant 1).

Informantene sier og at det kan være mange gode forklaringer på hvorfor barnet vegrer seg for stelle situasjonen. Noen barn kan for eksempel ha falt ned fra stellebordet eller vært mye sår i rumpen over en lang periode. Bekymringer for barn som vegrer seg for stell har ikke ført til at informantene har meldt om bekymring. Informantene beskriver at det er vanskelig for dem å vurdere når de trenger å melde om slike observasjoner til barnevernet.

«Det her er jo sånn i gråsonen, for altså du har jo ikke noen god følelse og får en litt sånn klump i magen for at sånn skal de jo ikke være, men samtidig så tenker du, ja du våger jo ikke å tenke det verste liksom, å sette det ut rett og slett.» (Informant 1).

Barn med en utfordrende atferd er også noe som kan skape bekymring. På dette punktet beskrives barn som er utagerende overfor andre barn og voksne, som ikke respekterer grenser som blir satt for dem, som sutrer mye og barn som bruker lang tid på tilvenningen i barnehagen.

Jeg kan også bli bekymret om dem begynner og, ja, å bli voldsomme for eksempel i forhold til slag, spark, klor, lugge i hår, bite. Altså når det blir mere enn det vi anser som normalt. (Informant 5).

Noen av informantene uttaler også at barnas tilknytningsatferd kan skape bekymringer hos dem. Tilknytningsatferden beskrives herunder i forhold til hvor lang tid barnet bruker på tilvenningen og til å bli trygg på de voksne i barnehagen.

«For de minste som på en måte ikke har det her verbale språket, eller om dem har det, så der det jo ofte det her lynnet deres. Det her med hvor lang tid ut i tilvenningen går det for dem er trygge på oss? Hvilken tilknytning klarer de å få til oss som jobber her? Og til sine egne foreldre? Hva ser vi ved bringing og henting, ser vi glede ved gjensyn, ser vi tristhet ved at de skilles eller ser vi sånn altså det er ikke nøye på en måte, er det det vi ser, altså apatisk. Det er en del sånne tegn» (informant 5).

En informant beskriver også at hun kan bli bekymret for tilknytningen til barn som er jevnt over misfornøyde, og vanskelige å trøste.

«Barn som sutrer bestandig, som skriker bestandig, er sinte og skal ingenting, altså uansett hva man forsøker. Litt sånne ting. Men så vet jeg jo også at det kan være normale ting ved barn som bare hevder seg på en litt annen måte enn andre.» (Informant 2).

Det går også igjen hos alle informantene at det er vanskelig å vurdere ut i fra barnas atferd om de skal ha bekymringer for omsorgssituasjonen. Det bli beskrevet at det er vanskelig for dem, siden barna ikke har utviklet et godt nok språk til å selv uttrykke noe. Videre er det og en utfordring for dem at variasjonene innenfor normal atferden er stor. Det er da vanskelig for informantene å vite hvilke observasjoner av barnets atferd og fungering som bør gi grunn til bekymring, og hva som er innenfor normalfungeringen. En av informantene sier og at det er vanskelig å vurdere, fordi det bland alle barna er store variasjoner i forhold til personlighet og lynne, som igjen gir forskjellig atferd hos barna.

5.3 Vurderinger av hva som skal meldes til barnevernet

I intervjuet ble informantene bedt om å beskrive hvordan prosessen i personalgruppen hadde vært når de skulle gjøre vurderinger av hva som skulle meldes til barnevernet. Her beskriver alle informantene at forholdet mellom dem og foreldrene var en viktig del av deres vurdering. Dersom foreldrene hadde gode forklaringer på barnets atferd, og/eller viste en forståelse for

de utfordringene barnehagen observerte og samtidig uttrykte en vilje til å finne løsninger, ble det sjelden meldt om bekymring til barnevernet.

I motsatt fall økte bekymringen til barnehagen. Det ble også beskrevet tilfeller hvor barnehagens bekymring ble forsterket i etterkant av samtaler med foreldrene.

«I samtalen deltok jeg som styrer med som observasjonspart. I samtalen tok vi opp disse tingene og forklarte hva vi hadde observert. Vi sa ikke noe om datoer eller noe sånt men gjorde det bare for å høre er dette noe som er normalt for dem og for å se litt på reaksjonen hos far når vi sa det. I samtalen fremsto far som ruset. Vår bekymring ble jo bare styrket etter den samtalen. Så da for den bekymringsmeldingen, rett og slett fordi et barn skal ikke ha det slik.» (Informant 3).

En av informantene beskriver at den viktigste delen av deres vurderinger var systematiske observasjoner av samspill og barnets atferd. Dette ble ikke beskrevet av noen av de andre informantene.

«Men så er det jo viktig med disse gjentatte observasjonene, og at det blir skriftliggjort. Og å snakke om det i personalgruppen. Har du en magefølelse, snakke med de andre, for plutselig sitter man kanskje flere og har den magefølelsen, og så har alle gjort noen observasjoner. Så er det jo summen som avgjør det da.» (informant 3).

To informanter beskriver at foreldrenes muligheter til å ta barnet ut av barnehagen er en viktig faktor i deres vurderinger. Å vite at foreldrene kan komme til å ta barnet ut av barnehagen eller bytte barnehage gjorde det vanskeligere for dem å melde om bekymring. Informantene beskrev at de da var redde for at verdifull tid for barnet ville kunne gå tapt, uten at det ble tatt tak i bekymringene.

En ny barnehage ville kunne bruke mer tid på å bli kjent med barnet og få en forståelse for deres bekymring før de eventuelt ville vurdere å melde til barnevernet. Informantene beskriver også at de opplever å kompensere for mangler i omsorgen til foreldrene ved å tilføre omsorg til barna. De kunne også føle en form for kontroll over situasjonen så lenge barnet til daglig kom i barnehagen. Dersom barnet blir flyttet eller tas ut av barnehagen, vil barnet

miste det som er etablert i barnehagen og det er ingen som har noen kontroll over situasjonen til barnet videre.

«Jeg er mest bekymret for at de skal ta barna ut, for da har vi enda mindre mulighet til å påvirke, og enda mindre mulighet til å ha tilsyn. Så det er egentlig det som er bekymringen, ikke i forhold til hvor sint foreldrene skal bli eller hvordan de vil reagere på det. Men heller det at du kan beskytte ungene mindre i den prosessen rett og slett.» (Informant 5).

En annen informant beskriver at hensynet til foreldrene, og hva det vil innebære for dem dersom de melder om bekymring til barnevernet er noe som holder dem igjen.

«Jeg tror i alle fall vi som har jobbet mange år i det her feltet, vi er jo på ingen måte redd for barnevernet. Vi er vel kanskje mer redd for foreldrene, at vi skal trække noen på tærne, og at vi skal legge på dem noe som overhodet ikke er tilfellet. Det er nok mere den redselen vi har» (Informant 5).

Alle informantene beskriver at personalgruppen er samstemte i vurderingene om det skal meldes bekymring. Det beskrives at det jevnlig er drøftinger i personalgruppen omkring enkeltbarn, og det kun har oppstått noen uenigheter i forhold til terskler for når man skal melde eller ikke.

«Ja nei vi har vel hatt noen diskusjoner på enkeltbarn, som noen på en måte kanskje har tenkt at her er det noe. Hvor de har tenkt at det er ikke normalt, og sånn skal det ikke være. Men så handler det jo litt om å gå i seg selv og, hvordan reagere jeg på et barn som kanskje har tøffe dager eller altså at vi diskuterer det. Vi har faktisk en veldig god policy på det her med å diskutere enkeltbarn i barnehagen, og bruker ganske mye tid på personalmøtene til å diskutere ting som folk lurer på ved enkeltbarn» (Informant 2).

En av informantene beskriver at de som ansatte kan ha ulike toleransegrenser for hva man tenker er greit, og at dette kan skape noen gradforskjeller i bekymringer for barna. En annen av informantene beskriver også at de har hatt uenigheter i forhold til alvorlighetsgraden av en bekymring, og hva det vil innebære for foreldrene dersom det blir meldt til barnevernet.

Samtidig fremhever hver enkelt at de har en plikt til å melde om bekymring selv, også dersom det er uenighet i personalgruppen om dette.

En av informantene beskriver å ha opplevd i ett tidligere arbeidsforhold at en styrer hadde personlige negative erfaringer med barnevernet, og at det førte til at denne styreren hadde bestemte rutiner på at det var bare styrer som skulle melde til barnevernet.

«Jeg kan legge til på slutten at den forrige arbeidsgiveren min hadde ett meget anstrengt forhold til barnevernet. Det var etablert gjennom private erfaringer, og det preget hele barnehagen. Hele barnehagen fikk streng beskjed om at vi ikke skulle ha kontakt med barnevernet, og at hvis det var noen som skulle melde, så skulle alt gå gjennom henne som styrer» (Informant 1).

5.4 Erfaringer fra samarbeid med barnevernet

Alle informantene hadde beskrivelser av hvordan deres erfaringer fra samarbeid med barnevernet var. Barnevernstjenesten i kommunen er samorganisert og samlokalisert med flere andre kommunale tjenester som helsesøster, jordmor, PPT, logoped, kommunepsykolog og habilitering for barn og unge. Tjenesten er delt inn i tverrfaglige team. Barnehagene samarbeider med tverrfaglig team for barn i alderen 0-6 år. Disse teamene er tilgjengelige for drøftingsmøter og gjennomfører systemarbeid som for eksempel felles fagdager med barnehagene.

Både den faktiske saksgangen ved bekymringsmeldinger og samarbeidet med barnevernet ble beskrevet på forskjellige måter. To av informantene rapporterte å være svært fornøyde med åpenheten og de mulighetene de hadde for saksdrøfting med tjenesten i etterkant av samorganiseringen. De opplevde at det var lett å ta kontakt med tjenesten dersom det var noe de ønsket hjelp til, og at det var en trygghet for dem å ha tverrfaglig team som drøftingspart i vanskelige saker. De har også opplevd at de som fagpersoner i barnehagene har fått anerkjennelse i forhold til at de er viktige samarbeidspartnere i arbeidet med å sikre oppvekstforholdene til barn i kommunen

«Og at de setter pris på den kompetansen vi har, og verdsetter det ikke sant at, at det er en faglig institusjon her også.» (Informant 3).

Mens på den andre siden ble det rapportert om at terskelen for å kontakte barnevernstjenesten nå var høyere enn før etablering av tverrfaglig team. De følte at de måtte være enda mer sikre i sin sak før de meldte en sak opp til drøfting. En av årsakene til at de måtte være sikrere nå enn tidligere, var at i tverrfaglig team var det mange medlemmer, som måtte bort fra sine oppgaver for å delta i drøfting med dem. Det gjorde terskelen høyere for deres del.

«Men før vi kommer dit, altså når vi var i småbarnsteamet sist var det fjorten stykker som satt der. Og når fjorten stykker, du vet at du har hentet ut fjorten stykker for å sitte i ett møte og diskutere anonymt en unge, da må du ha noe å komme med. Da kommer du ikke med at du er litt bekymret for at han var litt skitten i klærne i forrige uke.» (Informant 4).

To av de andre informantene beskrev samarbeidet med barnevernstjenesten som ikke tilfredsstillende. De hadde en opplevelse av at de ikke hadde noen å drøfte med. En av disse informantene beskrev og at den hadde svært liten tiltro til barnevernet. Dette med årsak i at de hadde opplevd å bli navngitt som meldere etter å ha levert en bekymringsmelding til barnevernet. Samme informant hadde også opplevd at en melding de hadde levert ikke ble skikkelig tatt i fra barnevernets side, og de ble helt alene med de utfordringer det medførte.

«Vi hadde en familie som vi jobbet med, som hadde to søsken. Vi jobbet mye med dem, tett. Hadde ofte foreldresamtaler, og mye.. Vi hadde allerede meldt før til barnevernet, men hadde en kjempegod dialog og samarbeid med foreldrene. Vi hadde fått utrettet en god del veldig positive ting, og så ble det sånn at ut i fra ting som ble sagt og gjort og symptomene vi så, så hadde vi mistanke om at dem ble utsatt for ting hjemme som ikke var gunstig. Og vi bestemte oss for at vi skulle melde ifra, og at dette var en sak som var såpass alvorlig at vi ikke kom til å melde ifra til foreldrene først. Så meldte vi til barnevernet saken, og så plutselig står foreldrene her oppe. For barnevernet hadde sagt hvem som hadde meldt ifra og når det var gjort og sånt. Det skal jo ikke skje. De skal si at de har fått melding om at det er sånn og sånn, men de skal da primært ikke si hvor det kommer fra, for da kan sånne situasjoner nettopp oppstå.» (Informant 5).

En av disse to informantene hadde også betenkeligheter i forhold til de vurderingene som barnevernet gjorde i forhold til de bekymringene de meldte om. I denne barnehagen hadde de hatt flere opplevelser av at det de hadde oppfattet som alvorlige bekymringer, ble henlagt av barnevernet. Som videreføring av dette mente informantene at de lærte av disse erfaringene, og at de ikke meldte på samme grunnlag eller lignende saker igjen senere.

«Det har jo hendt at vi har meldt, på større barn da, og så skjer det ingenting, liksom saken blir bare henlagt. Sånn at du blir litt der også «nei det var noe, ja greit, er dette noe da?» Sånn at man sammenligner jo litt, dette har vi vært borti før, og da blir det sånn liksom, har det noen hensikt å melde?» (Informant 4).

6 Diskusjon

6.1 Hva fører til bekymring hos ansatte i barnehager

6.1.1 Kort oppsummering av resultatet

Resultatet av intervjuene viste at tre av fem informanter beskriver å ha vært involvert i å levere bekymringsmelding til barnevernet, med årsak i bekymring for barn i alderen 0-3 år. Faktorer ved foreldrene, som bekymring for konflikter mellom foreldrene og rusmisbruk, var hovedårsakene til de meldingene som hadde blitt levert.

Samlet sett var det følgende faktorer informantene oppga kunne skape bekymringer hos dem for de minste barna i barnehagen:

- Synlige merker på kroppen til barnet
- Barn som virker engstelige eller vegrer seg for stillesituasjoner
- Dårlig hygiene hos barnet
- Barnet har lite klær og utstyr i barnehagen
- Barn som utfordrer grenser, er utagerende og gråter mye

Noen av informantene uttalte også at barnas tilknytningsatferd kan skape bekymringer hos dem. Me dette menes hvor lang tid barnet bruker på tilvenningen i barnehagen og hvor lang tid det tar før de ble trygge på de ansatte i barnehagen. En informant legger og til at hun blir bekymret for barn som fremstår som jevnt over misfornøyde eller vanskelige å trøste.

Det fremgår fra alle informantene at det er vanskelig å vurdere ut i fra barnas atferd om de burde ha bekymringer for omsorgssituasjonen. Barna har lite språk til å kunne beskrive selv, og mange av deres vansker kan forklares som å være en del av normalutviklingen. Normalspekteret for utviklingen til sped- og småbarn er stort og omfatter mange variasjoner.

6.1.2 Barnehagens arbeidsprosess

Andelen av informanter som hadde erfaring med å melde til barnevernet om bekymring for barn i alderen 0-3 år var lav. Dette gjaldt også informantene med lang erfaring. Dette sammenfaller i stor grad med tallene for resten av landet, som viser antall meldinger som barnevernet mottar i forhold til barn i denne aldersgruppen. Det er derfor sannsynlig å tro at meldingsfrekvensen i denne kommunen ligger på samme nivå som i resten av landet. Sett i forhold til antall meldinger og hjelpetiltak som iverksettes for eldre barn i landet, kan en anta at sannsynligheten for at informantene har truffet på barn i barnehagen som hadde kunnet hatt behov for hjelpetiltak i familien mens de var små, er store

Informantenes beskrivelser av barnehagens arbeidsprosess viser oss at det er vanskelig for barnehagepersonalet å vurdere om bekymringer de har handler om barnets medfødte egenskaper, eller om omsorgssituasjonen til barnet. Informantene beskriver da at dette kan føre til at de over lengre tid tenker at «det er noe med dette barnet» uten at de får fastsatt hva det er som skaper deres bekymringer. Bekymringer for sped- og småbarn kan være vanskelige å plassere. Det er vanskelig å vite om de bekymringene man har grunner i faktorer ved barnet selv eller om det er faktorer ved omsorgen barnet får. Dette kan nok og føre til at slike gråsonebekymringer for de minste barna tar noe lengre tid å definere enn for eldre barn. Man bruker lengre tid på å samle opplysninger og til å vurdere om dette danner mønstre som er stabile over tid (Bratterud og Emilsen, 2013 og Lehn, 2009).

Ut i fra Bratterud og Emilsen sine beskrevne arbeidsprosesser i saker med bekymringer for barn (Bratterud og Emilsen, 2013 og Lehn, 2009) kan det fremstå som om at det er utfordrende å arbeide seg videre fra det å ha en «kollektiv magefølelse» (Bratterud og Emilsen, 2013 og Lehn, 2009) og frem til å få avklart hvilken bekymring det er de har.

6.1.3 Personlige utfordringer ved mistanker om omsorgssvikt

Informantene beskriver at synlige merker på kroppen, og barn som vegrer seg for eller viser angst ved stell er noe som kan skape bekymringer hos dem. Dette er alle ytre observasjoner som kan indikere at barnet kan være utsatt for omsorgssvikt eller mishandling. Dette rører ved noe av det som vanskeligst å tenke seg til at små barn skal være utsatt for. Dette er også bekymringer som er vanskelig for de barnehageansatte å avdekke, eller vite noe sikkert i forhold til. Det finnes få handfaste bevis på slikt, og de som utsettes for overgrep i tidlig levealder har verken språk eller mulighet til å forstå det som skjer.

Slike usikkerheter kan føre til at barnehagepersonalet får et behov for å beskytte seg mot de ubehagelige følelsene som slike bekymringer vekker. Konsekvensene av å ville beskytte seg mot disse følelsene vil i verste tilfelle kunne være at barnets hjelpebehov blir oversett.

Killèn (2009) beskriver flere strategier fagpersoner kan ta i bruk for å beskytte seg selv mot slike vanskelige følelser. Dette kan være at fagpersonen for eksempel overidentifiserer seg med foreldrene. At de bagatelliserer situasjonen barnet er i, distanserer seg fra ansvaret og utfordringene til barnet eller ender opp med å være handlingslammet av den vanskelige situasjonen (Killèn 2009).

Beskrivelsene til informantene viser at disse beskyttelsesmekanismene kan være virksomme i personalgruppene. Det blir beskrevet at det er vanskelig å tenke den tanken helt ut og at dersom foreldrene har gode forklaringer på hva som kan være bakgrunnen til bekymringen, vil barnehagepersonalet legge fra seg bekymringen. Det at fagpersoner ved noen anledninger kan overse barn og familiers hjelpebehov kan ha mange årsaker. Det som nevnes oftest er fagpersonens personlige utfordring er å ta inn over seg vanskeligheten et barn kan oppleve (Killèn 2009).

6.1.4 Barnets utvikling

Informantene har i sine beskrivelser mye fokus på ytre faktorer, men beskriver i liten grad faktorer som indikerer barnets samspillsferdigheter. Samspills erfaringene barnet har med sine nærmeste omsorgspersoner er det som danner grunnlaget for hvordan barnet opplever seg selv og verden. Dette viser oss at relasjonen mellom omsorgspersonene og barnet er viktige for barnets utvikling (Braarud 2012).

Barn med skjevutvikling er en sterk indikator i forhold til hvilke barn man bør være oppmerksomme på i barnehagene (Kvello, 2015 s. 495). Barn som har utfordringer ut over det som er forventet kan indikere at den omsorgen barnet får ikke er tilstrekkelig. Det er ikke slik at alle barn med skjevutvikling er mottakere av en ikke adekvat omsorg. Genetiske og medfødte vansker kan føre til samme type vansker som barn som utsettes for omsorgssvikt. Det er heller ikke slik at alle barn som utsettes for omsorgssvikt har synlige vansker som følge av det.

For eksempel vil barn som ved ett års alder ikke har ferdighetene til å kommunisere sammen med andre om et objekt, vil det kunne være en årsak til bekymring. For å kunne kommunisere med andre om objekter, er det en forutsetning at barnet har gjort erfaringer med å ta tur i samspill, og har forventninger til positive erfaringer til samspill med sine omsorgspersoner. En forutsetning for dette er at foreldrene er oppmerksomme på de signalene barnet gir, og inngår i kontigente samspill med barnet. En slik skjevutvikling burde være årsak nok til at en bekymring etableres. Unntaket fra dette er barn som har vansker innenfor autismspekteret. Barn med slike utviklingsforstyrrelser, vil og ha vansker med å opprette felles oppmerksomhet med andre

Innenfor utviklingspsykologien er det en bred enighet i forhold til at sped- og småbarn som lever med en suboptimal omsorg fortrinnsvis etablerer vansker i forhold til regulering av basale behov, som mat, søvn, emosjoner og sosial kontakt. (Kvello, 2015 og Smith og Ulvund, 1999, Braarud, 2012). Disse symptomene er noe av det som kan indikere en skjevutvikling hos sped- og småbarn. Slike vansker indikerer i hovedsak at barn lever med en sub optimal omsorg eller at de kan ha utviklingsmessige vansker som for eksempel ADHD og autismspekterforstyrrelser (Gilberg, 2010). Disse faktorene blir ikke beskrevet i noen av intervjuene. Det som fortrinnsvis blir beskrevet i intervjuene henviser til barn som har en atferd som utfordrer barnehageansatte. Barn som utfordrer ved å reagere sterkt på regulering fra andre, og som ikke lar seg trøste kan ha utfordringer med å regulere sine emosjoner og affekter. Dette kan være et bekymringsfullt signal.

Sped- og småbarn som er utsatt for en suboptimal omsorg kan være svært vanskelig å avdekke uten systematiske observasjoner og spisset kunnskap. (Sund Sjøvold og Furuholmen,

2015 s. 19). De symptomene som sped- og småbarn kan få dersom de er utsatte for suboptimal omsorg er svært lik det som er barnas normalfungering og atferd. Ett spedbarn som har fått lite respons og kontakt med sine omsorgspersoner kan for eksempel bli apatisk, søke lite kontakt og sove mye. For utrente øyne, er det lett også for en fagperson å for eksempel forstå dette barnet som et normalt utviklet barn med lett temperament. Først med systematiske observasjoner over tid, og med fokus på viktige faktorer i foreldre-barn samspillet, kan man se og forstå disse barnas symptomer. Dette gjør undersøkelsene og skjønnsvurderingen som skal foretas spesielt vanskelig. *«Det er en særdeles stor faglig utfordring å forstå og hjelpe de mest utsatte barna. Det forutsetter faglig bredde- og dybde kunnskap.»* (Kvillo, 2010 s. 27). Det er en akseptert holdning at et godt barnevernsfaglig arbeid overfor disse yngste risikoutsatte barna krever spesialisert kunnskap omkring barns utvikling og samspill.

I barnehagens observasjoner vil det være viktig å kartlegge hvor plaget barnet blir av sine utfordringer eller symptomer, frekvensen og intensitet i vanskene. Dersom styrken på protestene til et barn ved stell er hyppige, og fra moderate til høy i intensitet, burde det føre til en bekymring som er sterkt nok til å melde til barnevernstjenesten. Videre er det viktig å vurdere om protestene barnet kommer med er adekvate ut i fra barnets alder.

Det er også viktig å vurdere i forhold til om barnet har så sterke symptomer at det gir konsekvenser for barnets utvikling. Dersom barnet gjennom hele dagen monitorerer badet, og er på vakt i forhold til om det skal dit snart eller ikke, er det et eksempel på atferd som over tid vil kunne ha uheldige konsekvenser for barnets utvikling. Dette krever et systematisk arbeid fra barnehagens side for at denne informasjonen skal kunne danne et godt grunnlag for det videre arbeidet rundt disse barna.

Ved bekymringer for barn i barnehagene, er det viktig å følge opp bekymringene med systematiske observasjoner og kartlegginger. Dette gjennomføres nok i flere barnehager. Men det faktum at bare en av informantene i undersøkelsen nevner det, gjør at man kan stille spørsmålsteget ved hvor systematisk denne jobben gjøres.

Det kan drøftes om kunnskapen vedrørende de minste barna i barnehagen er tilstrekkelig spisset til å oppdage de barna som trenger hjelp. Ut i fra denne undersøkelsen kan det fremstå som om at en krevende eller utfordrende atferd vil øke sjansene for at bekymring blir etablert,

og mangler i omsorgen blir avdekket. Dette vil fremdeles kunne føre til store mørketall i forhold til de barna som på andre vis uttrykker at de lider overlast. Sannsynligheten er stor for at også disse barna etter hvert vil streve mer og mer, og at en skjevutvikling hos barnet vil forsterkes over tid.

6.1.5 Tilknytningsteorien

Tetzchner beskriver at tilknytningens funksjon er å gi barnet beskyttelse, og å hjelpe barnet å regulere seg i situasjoner der emosjonene kan være overveldende og forstyrrende (Tetzchner 2012, s. 557). Barns tilknytningsatferd viser seg først og fremst når barnet er i situasjoner som utløser sterke følelser. Da handler barnets tilknytningsatferd om hvordan barnet kobler seg på og utløser omsorg hos sine omsorgspersoner. Foruten om disse situasjonene danner barnets erfaringer fra sine første leveår sammen med foreldrene, sine indre arbeidsmodeller som påvirker kvaliteten på senere relasjoner.

Informantene beskriver selv at barnas tilknytningsatferd er noe som kan skape bekymring hos dem. Eksempler på barnas tilknytningsatferd er da i forhold til hvor lang tid barnet bruker på å bli trygg på de ansatte i barnehagen, hvor lang tid barnet bruker på tilvenningen i barnehagen og barn som fremstår som generelt misfornøyde og er vanskelige å trøste. Disse beskrivelsene omfatter ikke barn som er i situasjoner hvor sterke følelser er aktivert. Det kan være mange årsaker til at barnet bruker lang tid på å bli trygg på de ansatte i barnehagen, det kan også handle like mye om hvilken kvalitet det er på relasjonen den barnehageansatte har å tilby barnet. Om den ansatte ikke er sensitiv nok på barnets tilstander, og klarer å justere sin atferd til dette, vil det kunne ta lang tid for barnet å knytte seg til den ansatte. Dette uansett om barnet har en trygg eller utrygg tilknytning til sine foreldre.

I det daglige vil ikke barnets tilknytningsatferd være utløst ved hente og bringe situasjoner. Det kan føre til at det er vanskelig for de ansatte å etablere bekymringer for barnets tilknytning.

Det er ingen beskrivelser hos informantene som omtaler barn som uventet lett slår seg til ro i barnehagen og virker trygg, barn som ikke protesterer der det er forventet ut i fra alder, eller

barn som sjelden uttrykker glede i samspill med andre. Det er ikke bare de barna som utagerer, utfordrer og gråter mye som kan ha en utrygg tilknytning til sine omsorgspersoner.

Barn med en utrygg tilknytning kan også ha en overregulert atferd. Dette er ofte barn som har hatt omsorgspersoner som har hatt avvisende eller avfeieende reaksjoner på barnets tilknytningsatferd. Det er da ikke snakk om generell avvisning av barnet, men avfeieing når barnet viser følelsesmessig sårbarhet og trenger nærhet og trøst. Barnet vil tilpasse seg til denne avfeieende formen for omsorg ved å nedtone sin tilknytningsatferd. For å øke omsorgspersonenes tilgjengelighet vil barnet overregulere sine uttrykk og oppføre seg slik det tror foreldrene ønsker (Brandtzæg, Smith og Torsteinson, 2011 s. 28).

En slik atferd hvor barnet i liten grad gir signaler om at det trenger kontakt og hjelp til regulering, vil heller ikke bli tilstrekkelig møtt på sine behov fra omsorgspersonene. Årsakene kan være mange til at barna har en slik atferd i barnehagen. En slik atferd kan være påvirket av de indre arbeidsmodellene som er etablert hos barna ut i fra de tidlige samspillserfaringene. På den andre siden kan det også påvirkes av at de ansatte ikke har etablert en trygg tilknytningsrelasjon til barnet.

En slik atferd hos barnet vil kunne føre til en videre negativ utvikling, hvor barnet jevnt over ikke blir møtt på sine signaler og behov. Videre er det og slik at små barn som opplever å få lite respons på sine kontakt initiativer, etter hvert vil gi opp å ta dette initiativet. Disse barna vil etter hvert kunne fremstå som apatiske og gråte eller protesterer lite på det som foregår rundt dem. De har i hovedsak gitt opp at deres signaler skal bli besvart eller føre til endringer. Kan det da være slik at barn som ikke utfordrer de ansatte, blir oppfattet som normalfungerende? Vil det bety at det mindre sannsynlig at de barna med en overregulert atferd får hjelp?

Dette viser oss noen av de betenkelighetene ved at tilknytningslitteraturen har fått en så bred oppslutning. Dette er kunnskap, som også er lett for flere instanser å misforstå.

Tilknytningsteorien er nok nyttig kunnskap i ett komplekst felt, som nok vil kunne bidra til at flere sped-, og småbarn kan få rett hjelp til rett tid. Men samtidig er dette en kunnskap som er lett å misforstå eller misbruke.

Dersom denne «riktige» kunnskapen fra psykologifeltet kan bli sett på som løsningen eller oppskriften som definerer hva som er nødvendig for å være en god nok omsorgsperson, vil det kunne føre til et svært enkelt syn på barn og oppvekst. Dette vil kunne være fristende for mange fagpersoner å forholde seg til i et ellers så komplisert og uoversiktlig fagfelt. Men en konsekvens av dette vil kunne være at vi risikerer at andre viktige foreldreferdigheter blir viet lite tid og oppmerksomhet.

6.1.6 Transaksjonsmodellen som grunnlag for forståelse

Det var få av informantene som vektla samspillet mellom foreldre- barn eller barnet og ansatt. To av informantene nevnte at de så etter hvordan det var mellom foreldrene og barnet i hente og bringe situasjoner. En av informantene sa da at de så etter glede ved gjensyn og tristhet ved avskjed, eller om barnet virket apatisk i disse situasjonene, en annen beskrev at de observerte disse situasjonene og hvordan de forholdt seg til hverandre men at det var kort tid de observerte dem sammen. I forhold til barnet i samspill med personalet og andre barn, ble det beskrevet at de fikk bekymringer for barn som brukte lang tid på å bli trygge på de voksne i barnehagen og barn som er sinte og sutrer mye. Videre beskriver de og at de ville bli bekymret for barn som hadde en utagerende atferd overfor andre.

Ingen av beskrivelsene legger vekt på hvordan omsorgspersonene påvirker og forholder seg til barnet når de er sammen. Det er og få beskrivelser som omtaler barn som reagerer mindre enn det som er forventet. Ut i fra barnets alder er det forventet at barnet også skal vise sinne og protestere ved noen situasjoner. De barna som ikke viser slike reaksjoner viser og en bekymringsfull atferd. Dette kan være de barna som aldri protesterer på atskillelse fra foreldrene, de barna som ikke protesterer om noen tar fra dem en leke og de barna som ikke viser glede eller interesse for å delta i aktivitetene i barnehagen.

Noen barn er fra naturens side mere utfordrende enn andre barn. Dette kan være grunnet i barnets medfødte ressurser, som temperament og personlighet. Dette vil også kunne gjøre jobben med å være foreldre mer krevende, enn det er å være foreldre til andre barn. Disse barna utløser ikke alltid den omsorgen som gir dem gode betingelser for utvikling fremover. Dette vil gjelde både for de barna som ved en krevende og vanskelig atferd påvirker

foreldrene til en streng og straffende oppdrager stil, og de stille og passive barna som utløser lite omsorg og hjelp fra sine omgivelser.

Transaksjonsmodellen viser oss hvordan foreldrene forholder seg til barnets utfordringer er en viktig prediktor for barnets omsorg og utvikling videre. Den viktigste faktoren da er hvordan foreldrene forholder seg til barnets atferd, og mestrer barnets utfordringer. Og hvordan deres handlinger blir påvirket av barnets responser. Barn i risiko for skjevutvikling er avhengig av omsorgspersoner som aktivt mestrer barnets utfordringer, og som klarer å forhindre et negativt samhandlingsmønster fra å manifestere seg. Dersom barnets utfordrende atferd fører til at foreldrene etablerer negative holdninger eller trekker seg unna barnet, er det stor sannsynlighet for at barnets negative atferd forsterkes. Barn som ikke følger den forventede utviklingen, er i risiko for å utløse en omsorg som forsterker sine vansker.

Kvaliteten på samspillet mellom barnet og omsorgsgiver er en viktig indikator på den omsorgen barnet får. Barn vil ikke utvikle seg, uten å være i relasjon til en omsorgsgiver (Braarud, 2012 s. 177). Men det å avdekke vansker på dette området er krevende. For eksempel kan et lite barn som har fått lite respons og kontakt med sine omsorgspersoner bli apatisk, søke lite kontakt og sove mye. Med få møtepunkter og utrente øyne er det lett for en barnehage eller barnevernsansatt å forstå dette barnet som ett normal utviklet barn med lett temperament. Først med systematiske observasjoner over tid, og med fokus på viktige faktorer i foreldre barn samspillet, kan man se og forstå disse barnas symptomer på å være mottakere av en ikke adekvat omsorg.

Det å avdekke vansker som dette krever god kompetanse både i forhold til sped- og små barns utvikling og på observasjon. Det er nok svært varierende om de barnehageansatte har denne spesialiserte kunnskapen. En mangel på denne kunnskapen kan være noe av det som skaper barrierer for at barnehagepersonalet skal kunne etablere en «kollektiv magefølelse» for de minste barna som lider under en suboptimal omsorg (Lehn, 2009., Bratterud og Emilsen, 2013).

Det at informantene i hovedsak i sine beskrivelser uttrykker bekymringer til foreldrenes praktiske foreldreferdigheter er ikke nødvendigvis en feilvurdering. Slike praktiske foreldreferdigheter er også viktige deler av det å ha omsorgen for et barn. Mislighold av dette

kan derfor også vurderes som en risikofaktor i forhold til den omsorgen barnet får, selv om dette i stor grad er mulig å kompensere for.

Forskningen viser oss at en risikofaktor sjelden eksisterer alene. I følge Bekkhus (2012) kan risikofaktorer ha en kumulativ effekt, hvor en risikofaktor ofte bidrar til flere. Dersom praktiske foreldreferdigheter er en risikofaktor som eksisterer i en familie, er sannsynligheten for at det også er andre risikofaktorer i familien overhengende. Dersom foreldrene ikke håndterer hygien til barnet, er det også en økende sannsynlighet for at barnet får en mangelfull ivaretagelse på andre områder. En bekymringsmelding i forhold til barnets hygiene, kan altså derfor også bidra til at andre risikofaktorer blir avdekket, og mulighetene for at barnets omsorgsbetingelser kan bli forbedret ved hjelpetiltak.

Men ved et så sterkt fokus på de praktiske omsorgsbetingelsene rundt barnet, er det mange andre viktige indikatorer, som ikke blir registrert av personalet i barnehagene. Kunnskap om tilknytning, transaksjonsmodellen, barnets utvikling og foreldrenes ferdigheter er viktig for å kunne avdekke flere tilfeller av sub optimal omsorg. Sannsynligheten er stor for at denne typen kunnskap ikke er tilstrekkelig i barnehagene. Er det da slik at bekymringen for barn bare forblir en gråsonebekymring fordi barnehagens personale mangler de nødvendige kunnskapene på dette fagfeltet? Kunne det ha vært nyttig dersom fokuset ble endret fra barnets krevende atferd, til kartlegginger av foreldrene og den hjelp og støtte foreldrene klarer å gi barnet?

6.2 Barnehagepersonalets vurderinger av hva som skal meldes til barnevernet

6.2.1 Kort oppsummering av resultatet

Noen faktorer var felles i informantenes beskrivelser med hensyn til hvilke vurderinger i som skal meldes til barnevernet eller ikke.

- Om foreldrene deler barnehagens bekymringer og/eller viser forståelse barnehagens bekymringer. Dersom foreldrene har gode forklaringer og/eller deler barnehagens bekymringer, reduseres sjansene for at barnehagen vil melde om bekymring til barnevernet.

- Foreldrenes muligheter til å ta barnet ut av barnehagen. Barnehagen risikerer at verdifull til for barnet går, og at de kan miste kontrollen over situasjonen til barnet.
- Barnehagen sitt hensyn til foreldrene. Barnehagen tar hensyn til at dersom de melder om bekymring til barnevernet, vil foreldrene havne i en særs vanskelig posisjon
- Vanskeligheter med å vurdere hva som er bekymringsfull atferd og hva som er aldersadekvat atferd hos barn i alderen 0-3 år

Kun en av informantene beskrev at systematiske observasjoner av samspill og atferd hos barnet var en viktig faktor i deres vurderinger av hva som skulle meldes til barnevernet. Alle informantene beskriver at personalgruppen er samstemte i vurderingene om det skal meldes bekymring.

En av informantene beskriver å ha opplevd i ett tidligere arbeidsforhold at en styrer hadde personlige negative erfaringer med barnevernet, og at det førte til at denne styreren hadde bestemte rutiner på at det var bare styrer som skulle melde til barnevernet.

Informantenes erfaringer fra samarbeid med barnevernet var svært forskjellige.

På den ene siden var informantene svært fornøyde med åpenhet og muligheter for drøftinger, mens på den andre siden opplevde informantene at terskelen for å ta kontakt med barnevernet var mye høyere enn tidligere, og at samarbeidet ikke var godt. Videre beskrev også en av informantene å ha svært liten tiltro til barnevernet. Dette grunnet tidligere opplevelser av saksbehandlingsfeil. En annen av informantene beskrev også å ha reagert på barnevernets vurderinger i etterkant av at de hadde levert en bekymringsmelding på ett eldre barn. Denne informanten uttalte og at da «lærte de jo til senere», og at de ikke meldte om lignende bekymringer for andre barn.

6.2.2 Barnehagens arbeidsprosess

Avklaringer av bekymringer for barn i barnehagene, er et krevende arbeid med mange faser.

Bratterud og Emilsen (2013) beskriver at vurderinger i forhold til om det skal leveres bekymringsmelding til barnevernet eller ikke er den fjerde og siste fasen av prosessen.

Før barnehagen skal ta denne vurderingen skal de ha avklart den konkrete bekymringen ved å gjøre systematiske kartlegginger. Så skal det gjøres en vurdering av alvorlighet og hvordan dette skal håndteres videre.

Også i situasjoner hvor personalet har etablert en tydelig bekymring for barnet, vil det fortsatt være en vanskelig vurdering i forhold til om barnehagens opplysningsplikt er utløst eller ikke. Barnehagen er selv pliktig til å tilrettelegge for en positiv utvikling hos barnet (Rammeplanen, 2006). Noen barn vil det være mest hensiktsmessig for at barnehagen selv etablerer tiltak som for eksempel kompensierende tiltak og veiledning overfor foreldrene. I disse tilfellene vil ikke barnehagens opplysningsplikt være utløst.

FNs barnekonvensjon (1991) legger føringer for at barnets beste alltid skal være styrende i slike vurderinger. Flere av informantene beskriver at de selv forsøker tilrettelegging for barn de har bekymringer for. Ved å gi barna omsorg og positive opplevelser i barnehagen, forsøker de å kompensere for noen av manglene i omsorgen hjemmefra. Ved noen tilfeller er det også slik at barnehagen aktivt veileder foreldrene i forsøk på å bedre omsorgssituasjonen for barna. I takt med økende barnehagedekning øker også foreldrenes valgmuligheter i forhold til hvilke barnehager de vil bruke. Informantene i denne undersøkelsen opplevde en fare for at barn kunne bli tatt ut av barnehagen, eller flyttet, dersom de meldte bekymring til barnevernet. Dersom barnet ble tatt ut av barnehagen, ville de miste de tilrettelegginger som var gjort allerede, og det vil gå tid før en ny barnehage oppdager barnets behov. Dette ville da ikke være til barnets beste, da denne tiden ville være dyrebar for barnet.

Dette kan øke vanskeligheten ved vurderingene barnehage personalet skal gjøre. Kan det da bli slik at så lenge barnets symptomer ikke er for sterke eller belastende for omgivelsene så vil det ikke bli meldt om bekymring til barnevernet? Hvordan vil dette være for de barna ikke uttrykker sine vansker ved en utagerende atferd? Må barnet vente til det blir eldre og symptombildet og blir mere belastende?

Barnet blir da den tapende part, fordi dyrebar tid går tapt for barnet. Tetzchner (2012) beskriver at den kumulative effekten av flere negative erfaringer for et barn er større enn om man la sammen effekten av tilsvarende enkelthendelser for flere barn. Altså dess lengre tid barnet lever med en suboptimal omsorg, og dess flere traumatiske opplevelser barnet har, dess større påvirkning er det antatt å ha for barnets utvikling.

Bekymringer for barn i alderen 0-3 år er ofte noe diffuse, med lite konkrete bekymringer. Dette fører til at de ofte kan være vanskelige å avklare alvorlighetsgraden, og gjøre gode vurderinger i forhold til hvordan bekymringen skal håndteres videre. Bekymringer som kan være vanskelige å avklare defineres som gråsonebekymringer (Bratterud og Emilsen, 2013). Det å skulle etablere en «kollektiv magefølelse» for et barn er viktig for de barnehageansatte. Dersom man er flere ansatte som er enige i graden av bekymring for barnet, føler de ansatte seg og mere sikre på sin bekymring. Imidlertid er det og en fare for at å etablere en slik felles bekymring, og fører til en ansvarspulverisering. Dersom den ansatte som initierte drøftingene i forhold til omsorgssituasjonen til et barn, oppfatter at det nå er opp til «de andre» å ta denne bekymringen, er det fare for at ansvaret ikke blir tilstrekkelig fordelt. Risikoen er da stor for at de som arbeider tettest på barnet oppfatter at andre i barnehagens ledelse bør videreføre deres bekymring, mens ledelsen ikke kjenner barnet godt nok til at de deler bekymringen. Slik vil drøftinger som skal lede frem til en kollektiv bekymring føre til at ansvaret pulveriseres, og det tar lang tid før barnevernet blir orientert om barnets situasjon.

Styrer har hovedansvaret for at det blir arbeidet systematisk og målrettet for å avklare gråsonebekymringer (Lehn, 2009 og Bratterud og Emilsen, 2013). I dette arbeidet er styrers kunnskaper om og holdninger til barnevernet en viktig faktor. Usikkerhet og negative antagelser i forhold til barnevernet hos styrer vil kunne føre til at arbeidet blir lite målrettet (Lehn, 2009 og Bratterud og Emilsen, 2013). Dette fører til en risiko for at alvorlig omsorgssvikt får pågå over enda lengre tid før det blir avdekket.

En av informantene beskrev å ha vært i en situasjon hvor styrer hadde hatt negativ personlig erfaring med barnevernet. Denne styreren tok da kontroll over hvilke situasjoner som skulle meldes til barnevernet. Informanten opplevde dette som personlig belastende, siden det i stor grad reduserte sjansene for at de ansatte kom til å melde bekymring. En styrer som har en negativ holdning til samarbeid med barnevernet, er noe som vil kunne øke de ansattes usikkerhet i forhold til å melde om dårlig magefølelse for et barn, både i personalgruppen og videre til barnevernet.

I Elisabeth Backe- Hansen (2009) sin undersøkelse viste det seg at styrere i barnehagen etterlyste mere kunnskaper om fremgangsmåtene i barnevernet og flere muligheter for anonyme drøftinger med barnevernet. For å kunne vurdere hvordan en bekymringsmelding

vil kunne endre situasjonen til et barn til det beste for barnet, er det viktig å vite noe om hvordan prosessen er, og hvordan dette vil påvirke barnets situasjon.

En annen faktor som blir trukket frem i undersøkelsen til Elisabeth Backe- Hansen (2009) sin undersøkelse er samarbeid mellom instansene og kjennskap til hverandre. Resultatene fra denne undersøkelsen viser tydelig at barnehageansattes kunnskaper om arbeidet og rutinene i barnevernet var varierende. Barnehagene i denne kommunen har muligheter til anonyme drøftinger med barnevernet, og tverrfaglig team i kommunen. Dette har i tidligere undersøkelser blitt nevnt som noen av de tiltakene som vil kunne øke antall meldinger som blir levert fra barnehagene til barnevernet. (Backe- Hansen, 2009). Fremdeles ser vi at informantene har svært forskjellige oppfatninger av hvordan dette samarbeidet fungerer, og hva som er ønskelig for dem.

6.2.3 Personlige utfordringer ved bekymringer for omsorgssvikt

Det å skulle vurdere å melde bekymring til barnevernet er og en stor personlig belastning for barnehagepersonalet. Hensynet til foreldrene, og den belastningen en undersøkelse fra barnevernet kan føre til for familien og foreldrene er også noe som informantene beskriver at påvirker deres vurderinger. Det vil innebære et stort ubehag for barnehagepersonalet å rette en slik mistanke mot foreldre de har et nært samarbeid med. Det fører til situasjoner hvor beskyttelsesmekanismer hos dem vil kunne bli aktivert. (Killèn, 2009)

I informantenes uttalelser kan man kjenne igjen noen av de strategiene Killèn (2009) mener at fagfolk kan bruke for å dempe eget ubehag i disse situasjonene.

Resultatet viser at informantene legger vekt på at de minste barnas svake symptombilde på å være mottakere av en suboptimal omsorg, gjør det vanskeligere for dem å vite når de burde være bekymret for barn.

På den ene siden innebærer dette en fare for at de kan bagatellisere den risikoen barnet er i, eller så kan de distansere seg fra sitt ansvar og mene at andre burde se det samme som dem og melde om bekymring til barnevernet. På den andre siden er det en fare for at barnehagepersonalet forlater eget fagfelt, og selv undersøker omsorgsbetingelsene til barnet. Å få nok informasjon til å føle seg sikker nok til å kunne melde om bekymring til barnevernet vil kunne ta lang tid. Disse beskyttelsesmekanismene vil kunne beskytte den voksne fra det

vonde i situasjonen, men barnet sviktes. Hjelpebehovet til barnet vil ikke bli avdekket dersom slike beskyttelsesmekanismer blir styrende i barnehagens vurderinger (Killèn, 2009 s. 72- 73).

Informantene beskriver og at frykten for å melde om en feilaktig bekymring er noe som er en personlig utfordring. De er i tett kontakt med foreldrene, og oppfatter at deres meninger har verdi for foreldrene. Dersom de beskylder foreldrene for en slik feilaktig bekymring, vil det skape varige endringer i relasjonen mellom de ansatte og foreldrene.

6.2.4 Barnets utvikling

Bare en av informantene beskriver i undersøkelsen at barnets atferd var en av årsakene til at det ble vurdert som nødvendig å melde om bekymring til barnevernet. Ved denne beskrivelsen var det barnets utagerende atferd som hadde skapt bekymring hos personalet. Det er ingen av de informantene som beskriver at barnas atferd har vært avgjørende i deres vurderinger i forhold til om de skal melde om bekymring til barnevernet eller ikke. Dette kan indikere at barnets atferd eller skjevutvikling blir lite vektlagt i barnehagepersonalets vurderinger. Det kan være mange årsaker til hvorfor dette i liten grad blir vektlagt i vurderingene, men i forhold til sped- og småbarn kan det være viktig å stille seg spørsmålet om dette kan være forårsaket av lite kunnskaper blant de ansatte på dette området.

Som tidligere beskrevet er sped og småbarns symptombilde veldig lite spesifikt. Det er få faktorer som med sikkerhet kan tilsi at barn er mottakere av en sub optimal omsorg. Bekymringer for disse barna starter ofte med, og beskrives ofte som en dårlig magefølelse. Først når de blir eldre er det sannsynlig at deres symptomer tilsier at de lider overlast. Det at barna i så liten grad uttrykker vansker ved atferd og fungering kan og føre til at det blir lettere for barnehagepersonalet å ta foreldrenes perspektiv i sine vurderinger foran barnets perspektiv. Det er da en fare for at det ubehaget foreldrene vil oppleve ved en å være i kontakt med barnevernet vil telle mere enn den risikoen barnet og barnets utvikling løper ved at barnet fortsetter å leve et lite tilpasset omsorgsmiljø.

Et viktig spørsmål å ta med seg videre er om et høyere kunnskapsnivå i forhold til sped- og småbarns fungering, og hvilken atferd som kan indikere skjevutvikling, kan føre til at flere barn kan få tidlig hjelp for å sikre en positiv utvikling?

6.2.5 Tilknytningsteorien

Informantene beskriver at det etableres bekymringer hos dem i forhold til barnets tilknytningsatferd. Det kan imidlertid stilles spørsmålstegn ved om det de beskriver i realiteten er beskrivelser som kan si noe om barnets tilknytning til sine omsorgspersoner. Samtidig beskriver også informantene at det er vanskelig for dem å vurdere hvilke faktorer ved tilknytningen det er som burde skape bekymringer hos dem.

Det å vurdere barns tilknytning til sine omsorgspersoner er en krevende oppgave. Informantenes uttalelser tilsier at de opplever en forventning i forhold til at barnets tilknytning til sine omsorgspersoner er noe de skal kunne uttale seg om. Samtidig beskriver de også at det er vanskelig for dem å gjøre observasjoner i forhold til dette, da de stundene de ser barn og foreldre sammen, er korte stunder ved henting og bringing. Dette gir de vanskeligheter med å møte andres forventninger om at dette er noe de skal kunne uttale seg om.

I Norge er det enda svært få som har tilstrekkelig med kunnskaper til å fastsette barns tilknytningsstil overfor foreldrene. Den mest brukte metoden til dette er en laboratorieprosedyre, omtalt som fremmedsituasjonen. Det er en metode Ainsworth og Wittig (1969) utviklet for å vurdere kvaliteten på relasjonen mellom et lite barn og dens omsorgsperson. Den går ut på at man observerer barnet og tilknytningspersonen når de blir plassert i en ukjent situasjon, og etter en stund får de besøk av en fremmed. Barnet blir så utsatt for to atskillelser og gjenforeninger med tilknytningspersonen (Brandtzæg, Smith & Torsteinson, 2011 s.24). Det har blitt stilt spørsmål fra flere hold om hvorvidt kunnskaper fra denne forskningsmetoden er egnet til bruk i andre fagområder.

Ytterst få i barnehager eller barnevern vil kunne ha kunnskaper nok til å benytte tilknytningslitteraturen og fremmedsituasjonen i arbeidet med barn. Dette vil da i stor grad være preget av fagpersonens personlige kunnskaper og skjønn, og er vanskelig å systematisere og kvalitetssikre. Den spesialiserte kunnskapen, er ikke en del av grunnutdanningen til noen i verken barnehage eller barnevernsfeltet, og blir derfor en personlig kunnskap. Dette gjør det risikabelt i forhold til barna og familiens rettsikkerhet, når dette er kunnskap som er vanskelig å kvalitetssikre og etterprøve.

Det vil nok være mange delte meninger i forhold til om kunnskap om barns tilknytning er nødvendig kunnskap å ha i barnehagen. Innenfor barnevernsfeltet, hvor tilknytningslitteraturen har fått større innpass, stilles det og spørsmålsteget ved om denne kunnskapen får ta en for stor del av barnevernets faglige grunnlag, og om det reduserer gyldigheten til annen kunnskap på feltet. I tidsskriftet Norges barnevern hevder Øyvind Kvello i artikkelen «Tidlig barneverninnsats med utgangspunkt i tilknytningsforskning» at all denne nye kunnskapen fra tilknytningsfeltet kan bidra til en «psykologisering» av barnevernsfeltet. Feltet som alltid har vært ett samlende felt, som inkluderte flere emner som juss, pedagogikk, sosiologi og psykologi står i fare for å bli redusert. Hans påstand nå er at gjenopplivingen av tilknytningsforskningens kunnskap kan føre til en for stor hovedvekt på psykologifaget i barnevernet. Disse argumentene vil og kunne overføres barnehagene. Dersom denne usikre kunnskapen får ta for stor plass og del i vurderingene til barnehagepersonalet, vil det være en fare for at det vil kunne redusere gyldighetene av annen viktig fagkunnskap.

6.2.6. Transaksjonsmodellen som grunnlag for forståelse

Transaksjonsmodellen er en modell som illustrerer hvordan barn og omsorgsperson påvirker og utvikler seg i samspill med hverandre. Omsorgspersonenes forståelse for barnets uttrykk og deres evner til å regulere barnet er viktige forutsetninger for et godt samspill mellom foreldre og barn. Barnets bringer og med seg eget temperament og personlighet som forutsetninger for samspillet.

Samspillet som foregår mellom omsorgspersonene og barnet, danner forventninger hos barnet av hva som kommer til å skje. Disse forventningene vil barnet også dra med seg i samspill med andre barn og voksne.

Informantene beskriver i undersøkelsen at samtaler med foreldrene om barnehagens bekymringer er en viktig faktor i deres vurderinger. Hvordan foreldrene mestrer barnets utfordringer kan i noen tilfeller være en bedre indikator i forhold til barnets omsorgsbetingelser enn barnets atferd alene (Kvello, 2015 s. 512-513). Det ønskelige er at

foreldrene uttrykker varme i relasjonen til sitt barn, og en tro på at de aktivt kan påvirke barnets atferd.

Men det er fremdeles slik at det kan være forskjeller mellom uttalte handlinger og praksis i forelderrollen. Dersom foreldrenes uttalelser alene får være en stor del av barnehagepersonalets vurderinger, er det og en fare for at dette kan bli en hvilepute i barnehagens vurderinger. Disse uttalelsene bør også ses i sammenheng med observasjoner av barnet i forskjellige samspills situasjoner. I slike observasjoner bør det legges vekt på barnets forventninger til samspillet. Barnets tidligere erfaringer fra samspill er det som danner grunnlaget for barnets forventninger til fremtidige samspill. På denne måten kan også systematiske observasjoner av barnets atferd danne et viktig grunnlag for barnehagepersonalets vurderinger.

Bare en av fem informanter uttaler at systematiske observasjoner er en del av deres vurderingsgrunnlag når de vurderer hvordan de skal håndtere sine bekymringer for barn. Det kan indikere at det er lite fokus på det å gjøre observasjoner av barn i samspill med sine omsorgspersoner og andre i barnehagene. Systematiske observasjoner over tid er viktige hjelpemidler for å klare å oppfatte og forstå de minste barnas uttrykk for å lide overlast. De har ingen annen stemme å beskrive sine vansker med. Det er derfor viktig at menneskene rundt barnet tar seg tid til å se, tolke og prøve å forstå barnets uttrykk. Slike observasjoner vil kunne hjelpe barnehagen gjøre gode vurderinger av barnets fungering og av hvilke handlinger videre som vil kunne være til barnets beste.

Å gjøre gode observasjoner av små barn i samspill med mennesker i sine omgivelser er ferdigheter som må trenes opp. Ut i fra informantenes beskrivelser fremstår det ikke som om slike observasjoner er noe det legges vekt på i barnehagehverdagen. Det bør nok derfor også stilles spørsmålstegn ved om barnehagepersonalet har tilstrekkelige ferdigheter til å kunne oppdage de minste barnas uttrykk?

Det er nok en allmenn forventning at kunnskaper vedrørende barns utvikling, og hva som er bekymringsfulle avvik fra dette, er noe personalet i barnehagene innehar. Som tidligere beskrevet har sped- og småbarn som ikke får en adekvat omsorg få symptomer på å lide overlast. Disse symptomene handler også ofte mer om grads forskjeller heller enn nyanse

forskjeller. Det fører til at å oppdage disse barna som lider overlast grunnet en sub optimal omsorg er krevende.

Det at barnets fungering, samspill mellom foreldre og barn og tilknytningsatferd blir så lite nevnt i informantenes beskrivelser kan stille spørsmålstegn ved om samfunnet har for høye forventinger til hva barnehagene skal avdekke? Har personalet i barnehagene egentlig tilstrekkelige kunnskaper vedrørende symptomene til sped og småbarn som er mottakere av en ikke adekvat omsorg?

7.0 Konklusjon

Formålet med kvalitative studier som denne er å komme frem til mangfoldige beskrivelser av sosiale fenomener slik de er opplevd av de involverte. Denne undersøkelsen gir noen svar på denne komplekse samfunnsutfordringen, men stiller også enda flere spørsmål i forhold til hvilke endringer som kan gjøres for å i større grad sikre rett hjelp til de minste og mest sårbare i samfunnet vårt.

Denne undersøkelsen føyer seg inn i rekken av flere undersøkelser som har stilt spørsmål ved den lave meldingsfrekvensen fra barnehager og skoler til barnevernet. En viktig forskjell med denne oppgaven i forhold til andre undersøkelser, er at denne undersøkelsen har hatt et fokus på de aller minste barna i barnehagen. De eldste barna har andre lettere for å uttrykke seg enn de minste. De minste barnas uttrykk er spesielt utfordrende å registrere og tolke. Dette har gitt denne undersøkelsen et annet fokus enn tidligere undersøkelser.

Det er en begrensning ved undersøkelsen at den ikke har hatt flere enn fem informanter. Det fører til at resultatene vanskelig kan generaliseres ut over denne undersøkelsen. Fremdeles sammenfaller resultatene med andre undersøkelser som har vært gjennomført tidligere. Dette vurderer jeg at øker sannsynlighetene for generaliserbarhet.

Det fremgår fra denne undersøkelsen at mange av de samme faktorene som var viktige i forhold til meldingsaktiviteten for eldre barn, også er viktig for de minste barna. Det registreres imidlertid en forskjell, som kan bidra til å forklare den spesielt lave meldingsfrekvensen i forhold til sped- og småbarn. Barnas diffuse og utydelige uttrykk for å lide overlast i omsorgssituasjoner ser ut til å påvirke meldingsaktiviteten. Vanskelighetene

med å registrere og forstå barnas uttrykk ser ut til å skape en noe større usikkerhet hos barnehagepersonalet i forhold til det å melde om bekymring til barnevernet.

Tidlig intervensjon har lenge vært et prioritert område i statens prioriteringer (Meld. St 16 (2006-2007) s. 10). Svært få stiller spørsmål ved viktigheten av tidlig intervensjon i samfunnet. Bare utgangspunktet at barn skal lide så liten grad av overlast som overhodet mulig er begrunnelse nok til at dette er udiskutabelt positivt. Barnevernloven 1992 pålegger og barnevernet å predikere frem i tid jamfør barnevernloven §4-12 andreledd bokstav d og å iverksette tiltak for å forebygge mulige vansker jamfør barnevernloven §4-4. Ut i fra bekymringsmeldinger og barnevernets kunnskaper blir det gjort vedtak tidlig i mange barns liv.

En slik tidlig intervensjon, som har som mål å intervenere før det etableres vansker hos familier og barn i risiko, kan også ses på som en del av samfunnets maktutøvelse. Den nyere risikolitteraturen og dens oppfatning av risikosamfunnets utvikling har også perspektiver som kan være nyttige i forhold til å gjenkjenne og forstå maktutøvelse i samfunnet. Innenfor risikolitteraturen ser man på staten som risikostyringssystem. Med ett stort fokus på sikkerhet blir begreper som normalitet og avviker viktige. Alt som avviker fra den generelle normalitetsoppfatningen innebærer en risiko for samfunnet. En viktig del av risikostyringen blir da å styre alle innbyggerne til selv å ønske gjøre alt som er mulig for å oppnå god livskvalitet, sunnhet og gode utviklingsmuligheter for seg selv og de kommende generasjoner. Alt utenom det, defineres som en risiko for samfunnet. «*Individet konstrueres med andre ord som risikoindivid i forhold til en herskende politisk og moralsk diskurs*» (Järvinen, Larsen og Mortensen, 2005 s. 156).

Samfunnets oppfattelse av risiko varierer med tiden, og blir påvirket av de styrende verdiene. Felles verdier fører til felles frykt (Mik- Meyer og Villadsen, 2007) Disse verdiene vil også påvirke hvem som oppfatter seg selv som innenfor eller utenfor normalen. Altså påvirker dette hvordan individet oppfatter seg selv. *Der er ingen risiko i virkeligheten, men på den anden side kan man hævde, at alt kan være risiko- det afhenger av hvordan man analyserer det farlige og anskuer begivenheder*» (Ewald i Mik Meyer og Villadsen, 2007, s. 148).

Tidlig intervensjon i denne sammenhengen foretas da ut i fra et utgangspunkt om at alt annet enn utviklingsfremmende samspill og tilknytning fører til sykdom og psykisk uhelse. Ingen

andre teorier kan i så stor grad kan predikere sannsynlighet for mulig psykisk uhelse som utviklingspsykologien og tilknytningsteorien. Men disse predikasjonene er på ingen måte en absolutt sannhet. Hva vet man egentlig om når slike predikeringer er rettmessige eller feilaktig?

Dersom tidlig intervensjon skal være en like prioritert del av samfunnets risikostyring, bør det også følges på med tilsvarende kunnskaper til de instanser som skal utføre dette arbeidet. Det er eneste middel som kan sikre at en slik maktutøvelse blir utført hensiktsmessig. Resultatet fra denne undersøkelsen kan tilsi at barnehagepersonalet opplever å ikke ha tilstrekkelig med kunnskap vedrørende de minste barna. Barnehagepersonale som er trygg på egen kompetanse og kunnskap om barn i denne aldersgruppen, vil kunne ha andre muligheter til å gjøre grep for å sikre omsorgssituasjonen til de minste barna.

Elisabeth Backe Hansen uttalte i sin undersøkelse «å levere bekymringsmelding eller la være» (Backe- Hansen, 2009) at det ikke er en selvfølge at en økning i antall meldinger vil føre til at flere barn får hjelp. Barnevernet har ikke nødvendigvis kapasitet til et så mye høyere antall meldinger fra barnehagene, da arbeidspresset i barnevernet allerede er høyt for de ansatte. For at flere barn skal få rett hjelp til rett tid, må barnehagene bli flinkere til å melde på de riktige barna.

Den virkelige store utfordringen fremover vil derfor være å øke treffsikkerheten til barnehagepersonalet slik at de kan gjøre gode vurderinger i forhold til hva som skal meldes til barnevernet. Det fremgår ut i fra denne undersøkelsen at en mere spisset kunnskap vedrørende aldersgruppen 0-3 år kan være et middel for å øke treffsikkerheten til barnehagene. Det kan være et virksomt tiltak å gi barnehagepersonalet økt kunnskap om sped- og småbarns utvikling, økt kunnskap om samspill mellom foreldre og barn, og kunnskap og trening i å gjøre systematiske samspillsobservasjoner.

En slik kunnskapsheving innenfor barnehagesektoren bør også settes i sammenheng med videre kunnskapsutvikling innenfor barnevernsfeltet. Det er en akseptert holdning at et godt barnevernsfaglig arbeid overfor disse yngste risikoutsatte barna krever spesialisert kunnskap. Både kunnskap om de minste barna, og i forhold til tidlig intervensjon er viktige områder å ha fokus på fremover.

Muligens kan det drøftes om det vil kunne være hensiktsmessig å etablere egne sped- og småbarns team på tvers av sektorene. Her vil det også være hensiktsmessig å involvere poliklinikker og barnehabilitering. Dette for å sikre kontinuitet i kunnskapshevingen, samt å øke kunnskapene vedrørende arbeid og ansvarsområder mellom sektorene. Målet med et slikt tiltak vil fortrinnsvis være å sikre at sped og småbarn i risiko for skjevutvikling får hensiktsmessig hjelp, før vansker som gir reduksjoner i livskvalitet får manifestert seg.

Denne undersøkelsen viser tydelig at dersom meldingsaktiviteten fra barnehagene til barnevernet skal kunne økes, må det også ses på mer helhetlig i forhold til kunnskapsnivåene i de involverte instanser. Dersom slikt arbeid og vurderinger fortsatt skal gjøres på et så usikkert kunnskapsgrunnlag, innebærer det en risiko for rettsikkerheten til de involverte familier og barn. Mer omfattende kunnskaper vedrørende tidlig intervensjon, tilknytning og barns utvikling vil med dette kunne bidra til at flere barn får rett hjelp til rett tid. For at en slik satsning skal kunne ha de ønsket effekt, er det nødvendig med videre forskning spesielt rettet mot denne barnegruppen. Videre vil det være å følge opp eventuelle tiltak rettet mot å øke meldingsaktiviteten fra barnehagene vedrørende de minste barna med undersøkelser som viser hvilken effekt disse tiltakene kan ha.

8.0 Referanseliste

Aase, T.H. og Fossåskaret E (2007) *Skapte virkeligheter: om produksjon og tolkning av kvalitative data* Kapittel 1: sosiale fenomener har både utbredelse og innhold. Side 11-43.

Alver, B. G. og Øyen, Ø. (1997). *Forskningsetikk i forskerhverdagen*. Kapittel 6: Personvern og samtykke. Side 102-125.

Backe-Hansen, E., 2009. *Å sende en bekymringsmelding- eller la det være*. Nova rapport. Barnehageloven. Lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager.

Barne,- likestillings og utviklingsdepartementet (2012) *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet* (NOU 2012:5) Oslo: Departementets servicesenter. Informasjonsforvaltning

Barnevernloven. Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barnevernstjenester

Bekkehus M., (2012) Familierisiko og atferdsvansker; årsak og virkning *Psykologi i kommunen*, 2, 3-8

Bratterud, Åse og Kari Emilsen. 2013. *Dørstokkmila- barnehagens veil fra magefølelse til melding*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.

Bratterud og Emilsen.2011. *Små barns rett til beskyttelse. Utvikling av tiltak for å styrke barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep mot små barn*. NTNU Samfunnsforskning. AS

Braarud, H.C(2012) Oppdatert kunnskap om tidlig utvikling med tanke på kompensierende tiltak, inkludert å hente barnet, Vedlegg I Barne,- likestillings og utviklingsdepartementet (NOU 2012:5) Oslo: Departementets servicesenter. Informasjonsforvaltning

Brandtzæg, I., Smith, L., & Torsteinson S (2011) *Mikroseparasjoner. Tilknytning og behandling* Bergen: Fagbokforlaget

Clemmons J.C., Walsh, K., Dilillo, D., ; Messman-Moore, T. L., (2007) Unique and combined contributions of multiple child abuse types and abuse severity to adult trauma symptomatology *Child Maltreatment* 2007, Vol 12 (2) s. 172.181

FNs konvensjon om barnets rettigheter (FNB). Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991.

Francis, K.J., Wolfe, D.A. (2008). Cognitive and emotional differences between abusive and non-abusive fathers *Child abuse and neglect*, 32 s. 1127- 1137.

Gilberg,C., (2010) The ESSENCE in child psychiatry: Early Symtomatic Syndromes Eliciting Neurodevelopmental Clinical Examinations *Science Direct* 2010 (Vol 31/6) 1543- 1551
Hentet fra <http://www.sciencedirect.com/science/journal/08914222/31/6>

Hennum, N. (2010). Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne. *Sosiologi i dag*, 40, (1-2). S. 57-75.

Järvinen, M., Elm Larsen, J., & Mortensen, N. (2005). *Det maktfulle møde mellem system og klient* Århus: Aarhus Universitetsforlag

Killén, K. (2009). *Sveket I. Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner* (4 utg.). Oslo: Kommuneforlaget.

Kunnskapsdepartementet (2011). Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Oslo: Kunnskapsdepartement. Hentet fra http://www.udir.no/Upload/barnehage/Rammeplan/rammeplan_bokmal_2011nett.pdf?epslang uage=no

Kvale, S., Brinkman, S. (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademiske

Kvello, Ø (2010) *Barn i risiko Skadelige omsorgssituasjoner* Oslo; Gyldendal Norsk Forlag

Kvello, Ø (2012) Tidlig barneverninsats med utgangspunkt i tilknytningsforskning
Tidsskriftet Norges Barnevern 2012 s. 116- 134

Kvello, Ø. (2015) Sped- og småbarn utsatt for omsorgssvikt I Moe, V. & Slinning, K. & Bergum Hansen, M. (red.). (2015) *Håndbok i sped- og småbarns psykiske helse* (s. 493- 517)
Oslo: Gyldendal Akademisk

Lehn, E. W. (2009). Dårlig magefølelse: Grunnlag for bekymringsmelding? Sentrale mønstre i barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer. (Masteroppgave). NTNU: Trondheim.

Hentet fra:

http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/269251/396051_FULLTEXT01.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Malterud K. (2013) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning- En innføring* Oslo: Universitetsforlaget

Mik-Meyer, N., Villadsen, K., (2007). *Magtens former: sosiologiske perspektiver på statens møde med borgeren* København: Reitzel (Kap 7 s 146- 169)

Moe, R.G. & Mothander, P.R. (2015) Kartlegging og diagnostisering av vansker hos sped- og småbarn I Moe, V. & Slinning, K. & Bergum Hansen, M. (red.) . (2015) *Håndbok i sped- og småbarns psykiske helse* (s. 610- 635) Oslo: Gyldendal Akademisk

NESH (2006). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteer. Lastet ned

Nortvedt, P. og Grimen, H. (2004) *Sensibilitet og refleksjon. Filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.

Osofsky J., (2003) Prevalence of Children's Exposure to Domestic Violence and Child Maltreatment: Implications for Prevention and Intervention *Clinical Child and Family Psychology Review* (2003) Vol 6 (3) s. 161- 170

Sameroff, A.J (2009) The transactional model. I: Sameroff, AJ(red) *The transactional model of development: How children and contexts shape each other* (s.3-21). Washington, D:C.: American Psychological Association

Sjøvold, M.S. & Furuholmen, K.G. (2015) *De minste barnas stemme*. Oslo: Universitetsforlaget

Smith, L og Ulvund, S.E. (2009) *Spedbarnsalderen* Oslo: Universitetsforlaget

Smith, L (2015) Tidlig utvikling, risiko og psykopatologi I Moe, V. & Slinning, K. & Bergum Hansen, M. (red.) . (2015) *Håndbok i sped- og småbarns psykiske helse* (s. 29-50) Oslo: Gyldendal Akademisk

Statistisk sentralbyrå (2009, 6. juli). Barnevern, 2008. Hentet fra:
<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng/aar/2009-07-06>

Statistisk sentralbyrå (2015, 9. juli). Barnevern, 2013. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng/aar>

Statistisk sentralbyrå (2016, 20 april). Barnehager, 2014, endelige tall. Hentet fra:
<https://ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager>

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Wakschlag, L. S., Briggs-Gowan, M. J., Carter, A. S., Hill, C., Danis, B., Keenan, K., McCarthy, K. J. and Leventhal, B. L. (2007), A developmental framework for distinguishing disruptive behavior from normative misbehavior in preschool children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, (48) 976–987. Hentet fra
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1469-7610.2007.01786.x/full>

Zachrisson, H.D. (2015) Tilknytning og psykisk helse hos sped- og småbarn I Moe, V. & Slinning, K. & Bergum Hansen, M. (red.). (2015) *Håndbok i sped- og småbarns psykiske helse* (s. 285- 298) Oslo: Gyldendal Akademisk

Øverlien, C., & Sogn, H. (2007). *Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle*.

Publikasjonsserie fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport nr.3/2007 Oslo: Unipub A

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Bakgrunn og formål

En stor andel av barnebefolkningen i Norge begynner i barnehage før de er fylt tre år. Barnehagepersonalet er derfor en viktig instans i forhold til å oppdage barn som er utsatt for overgrep eller mottakere av en mangelfull omsorg. Barnehageloven 2005 §22 gir barnehagepersonalet opplysningsplikt til barneverntjenesten. I følge barnehageloven skal barnehagepersonalet i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barnevernstjenestens side. Uten hinder av taushetsplikt skal barnehagepersonalet av eget tiltak gi opplysninger til barnevernstjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet hjemme eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt.

Forskning viser at det er de minste barna som oftest er utsatt for mangelfull omsorg og overgrep, og at det er de som tar størst skade av dette. Men samtidig viser tallene fra SSB at det er de minste barna barnevernet sjeldnest mottar bekymringsmeldinger i forhold til. Hva som ligger bak dette ønsker jeg å undersøke nærmere under problemstillingen:

«Hvilke forhold i omsorgssituasjonen til barn i alderen 0-3 år er det som skaper bekymring hos ansatte i barnehager- og hva er styrende i deres vurderinger av hva som skal meldes til barnevernet»

Prosjektet inngår som en del av studiet Master i barnevern ved Universitetet i Tromsø.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Studien er en kvalitativ undersøkelse hvor jeg intervjuer førskolelærere, pedagogiske ledere eller styrer som jobber på avdelinger med barn i aldersgruppen 0-3 år.

Gjennom intervjuer forsøker få fatt i informantenes erfaringer med denne problemstillingen. Intervjuene vil ha en varighet på ca. en time, og vil inneholde spørsmål vedrørende arbeidet med barn i denne aldersgruppen og de tilfellene hvor personalet har vært bekymret for den omsorg barnet får. Det vil bli tatt lydopptak av intervjuet, som senere vil bli skriftliggjort.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil ikke være nødvendig å registrere navn på informant eller omtalte barn/foreldre i intervjuet. Det er en målsetning at ingen av informantene skal kunne bli gjenkjent i publikasjonen. Derfor er det viktig at ingen informanter eller omtalte barn og familier skal registreres eller omtales med navn eller andre kjennetegn som vil kunne føre til gjenkjenning i etterkant.

Lyddopptaket og transkriberte dokumentene vil bli lagret på passordbelagt datamaskin. Det vil være student og veileder som har direkte tilgang til dokumentene fra intervjuet.

Prosjektet skal etter planen avsluttes juni 2016.

Eventuelle personopplysninger og opptak vil da bli anonymisert.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og informanter kan når som helst trekke sitt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Det er nødvendig med svar på denne henvendelse innen 30.11.15

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med

Annie Halvorsen

Telefon.nr: 41332750

E-post: annie@vkbb.no

Veileder til dette studentprosjektet er

Robert Myrvang

Førsteamanuensis, Dr. polit.

Institutt for barnevern og sosialt arbeid, UiT

Tlf.: 77 62 08 27

E-post: robert.myrvang@uit.no

Biveileder til dette studentprosjektet er

Stein Erik Ulvund

Professor II

RKBU Nord

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

INTERVJUGUIDE

«Hvilke forhold i omsorgssituasjonen til barn i alderen 0-3 år er det som skaper bekymring hos ansatte i barnehager- og hva er styrende i deres vurderinger av hva som skal meldes til barnevernet»

- Dette prosjektet handler om de minste barna i barnehagen, de bekymringene dere får for noen av dem, og hva som er styrende i deres vurderinger hva som skal meldes til barnevernet.
- Intervjuet omhandler dine erfaringer og tanker vedrørende barn alderen 0-3 år som du har hatt bekymringer for. De fleste som har jobbet i barnehage en tid har møtt på disse barna som gir oss en dårlig magefølelse. Det er store forskjeller i forhold til hva som gir oss denne dårlige magefølelsen, og hva disse bekymringer fører til av nødvendige handlinger. I dette intervjuet vil jeg gjerne snakke litt om dine erfaringer med disse barna, og de vurderingene dere har gjort i forhold hva dere har meldt til barnevernet.
- På den måten håper jeg å kunne bidra til at både de minste barnas stemme, og erfaringene fra barnehagen skal komme frem i forskningslitteraturen. Og muligens til at betingelsene for samarbeidet mellom barnehagene og barnevernet i arbeidet med de minste barna skal bli bedre.
- Deltakelse i denne studien er frivillig, og du kan når som helst trekke deg fra prosjektet. Du vil ikke måtte forklare hvorfor. Jeg ønsker at du skal delta fordi du selv ønsker det og fordi du tenker at du har noe å si i forhold til din erfaring.

Arbeid med barn

- Kan du si noe om hvor lenge du har arbeidet med barn, og hvilken erfaring du har med arbeid med barn i denne aldersgruppen?

Erfaringer med å melde til barnevernet

- Har du ved andre anledninger vært involvert i prosessen ved å melde bekymring for ett barn til barnevernstjenesten?
- Om ja, fortell om barnet og situasjonen, hva var det som gjorde deg/dere bekymret?
- Hva var det som da talte for at dette skulle meldes til barnevernstjenesten?
- Var det noe som talte mot at bekymringen skulle meldes til barnevernstjenesten?
- Hva skjedde i etterkant av at dere meldte til barnevernet?
- Opplevde du i ettertid at din/deres vurdering av situasjonen var den rette?
- Hva er det som kan skape bekymring hos deg i forhold til et barn i alderen 0-3 år?

Erfaringer med utfordrende vurderinger

- De fleste som jobber med barn har møtt på noen barn som gir oss voksne en ubehagelig magefølelse, hvor det fremdeles er vanskelig å sette fingeren på hva det er som gjør oss så bekymret. Har du møtt slike barn i ditt arbeid?
-
- Hva er det du har opplevd at kan skape bekymring hos deg for de minste barna?
- Om ja kan du fortelle meg litt om ett av disse barna og situasjonen rundt det?
- Ble det drøftet om dette skulle meldes til barnevernet?
- Om ja, hva var argumenter for at dette skulle meldes til barnevernet?
- Hva var argumenter mot at dette skulle meldes til barnevernet?
- Ble bekymringen meldt til barnevernstjenesten?
- Hvordan ble situasjonen videre?
- Opplever du i ettertid at vurderingen av situasjonen og handlingene var rett?

Erfaringer med når man ikke melder om bekymring.

- Noen ganger er det slik at man har en bekymring for et barn, som blir drøftet i personalgruppen hvor det blir bestemt at man ikke skal melde til barnevernet. Om du har opplevd dette, fortell litt om dette barnet og situasjonen.
- På hvilken måte ble dette drøftet i personalgruppen?
- Hva var det som talte for at dette skulle meldes til barnevernet
- Hva var det som talte mot at dette skulle meldes til barnevernet?
- Opplevde du i ettertid at din/deres vurdering av situasjonen var den rette?

- Har du opplev å være uenig i personalgruppens vurdering, og selv meldt om din bekymring til barnevernet?
- Hva var det som talte for at du selv skulle melde til barnevernet
- Hva var det som talte mot at du selv skulle melde til barnevernet?

Avslutning/oppsummering

- Hvordan har det vært for deg å bli intervjuet?
- Er det noe jeg ikke har spurt deg om som du tenker er viktig? Vil du at vi skal snakke om det?

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vedlegg 3 Dokumentasjon fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Robert Myrvang

Regionalt kunnskapssenter for barn og unge UiT Norges arktiske universitet

9037 TROMSØ

Vår dato: 02.11.2015

Vår ref: 45242 / 3 / AGL

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 19.10.2015. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 29.10.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

45242

Hvilke forhold i omsorgssituasjonen til barn i alderen 0-3 år er det som skaper bekymring hos ansatte i barnehager- og hva er det som er styrende i deres vurdering av hva som skal meldes til barnevernet

Behandlingsansvarlig UiT Norges arktiske universitet, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig Robert Myrvang

Student Annie Halvorsen

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Audun Løvlie

Kontaktperson: Audun Løvlie tlf: 55 58 23 07

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Annie Halvorsen annie@vkbb.no

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 45242

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet, men kan ha nytte av å få tillagt en setning om taushetsplikten jf epost datert 29. og 30. oktober 2015.

Data innhentes ved personlig intervju. Vi minner om at det av hensyn til lærere og pedagogers taushetsplikt ikke kan fremkomme identifiserbare opplysninger om enkeltelever og enkeltbarn. Vi anbefaler at forsker minner informantene om dette ifm. intervjuet.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger UiT Norges arktiske universitet sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 30.06.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger somf.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn) - slette digitale lyd-/bilde- og videoopptak